Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Katedra Blízkého východu

Diplomová práce

Antonin Roos

Biografie Josefa Jicchaka Popperse, MS Wallach 14 (1772) v kontextu raně novověkých židovských egodokumentů

Biography of Joseph Isaac Poppers, MS Wallach 14 (1772), in the Context of Early Modern Jewish Egodocuments

Praha 2023

Vedoucí práce: doc. PhDr. Pavel Sládek, Ph.D.

Poděkování

Rád bych touto formou poděkoval doc. PhDr. Pavlu Sládkovi, Ph.D. za pomoc a vstřícný přístup během celého procesu psaní práce. Můj dík patří i Mgr. Olze Sixtové, Ph.D., za cenné rady ohledně přístupu k rukopisným textům. Dále bych chtěl poděkovat doc. Mgr. Karlu Černému, Ph.D. z Ústavu dějin lékařství a cizích jazyků 1. lékařské fakulty Univerzity Karlovy za konzultace ohledně pojetí lékařské péče v 18. století, PhDr. Alexandru Putíkovi, jenž mi nesmírně pomohl při pokusu o rekonstrukci poměrů v pražské židovské komunitě v druhé polovině 18. století a pracovníkům Ústředního archivu pro dějiny židovského lidu v Jeruzalémě.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracoval samostatně, že jsem řádně citoval všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Akabě dne 7. 10. 2023

…….

Abstrakt

Diplomová práce se zabývá analýzou rukopisu MS Jeruzalém, Wallach 14 z roku 1772, který obsahuje vyprávění *Divrej ha-jamim šel Josef Jicchak Poppers mi-Prag*. Práce se skládá z edice obsahující transkripci rukopisu s poznámkovým aparátem a studie, která vkládá vyprávění do literárního a dějinného kontextu. Ve studií rovněž věnuji pozornost postavám ve vyprávění, zejména hlavní postavě, pražskému obchodníku s uniformami Josefu Jicchaku Poppersovi. Také přibližuji vybraná témata, která jsou ve vyprávění zaznamenána pouze okrajově. Jedná se o úroveň lékařských znalostí v evropských zemí ve zkoumané době a pojetí umírání v judaismu před nástupem osvícenství.

Abstract

The M.A. thesis deals with the analysis of MS Jerusalem, Wallach 14 from 1772, which contains the *Divrei ha-yamim shel Yosef Yitshak Poppers mi-Prag*. The work consists of an edition containing an annotated transcription of the manuscript and a study that places the text in a literary and historical context. In the study, I also focus on the characters in the narrative, especially the main protagonist, the Prague merchant Yosef Yitshak Poppers. I also deal with details that are only implied in the narrative, namely, the level of medical knowledge in European countries at the time under investigation and the concept of dying in Judaism in the time before the Enlightenment.

Klíčová slova (česky)

Židé v 18. století, nemoc, zázračné uzdravení, rodinné svitky, Praha, Vídeň

Klíčová slova (anglicky)

Jews in the 18th century, illness, miraculous healing, family scrolls, Prague, Vienna

OBSAH PRÁCE

Poznámka k transkripci a k překladům ……. 7

Úvod……... 8

1. Literatura a prameny…….. 9

2. *Divrej ha-jamim*: Příběh nemoci a uzdravení Josefa Jicchaka Poperse…… 11

2.1 Původ rukopisu……...…… 11

2.2 Žánrové zařazení vyprávění ……...…… 12

2.3 Okolnosti a uvedení do děje…… 15

2.3.1 Místa děje……. 15

2.3.2 Postavy …….……... 17

2.3.3 Ezechiel Landau a jeho role ve vyprávění …….. 20

2.3.4 Obsah a analýza děje……. 21

2.3.5 Možné motivy sepsání ……..……... 24

3. Pojetí nemocí a umírání v judaismu……. 26

4. Lékařství v 18. století a problematika stanovení retrospektivní diagnózy…….. 30

5. Edice…… 36

5.1 Zkratky……... 52

Závěr…… 53

Seznam použité literatury……..... 55

Poznámka k transkripci a překladům

Ohled je kladen na historický a jazykový způsob psaní jmen a názvů ve zkoumaném prostoru a období. Transkripce hebrejštiny vychází z normy Čech – Sládek,[1] ze které byla v práci užita norma E.

[1] Čech – Sládek, „Transliterace a transkripce hebrejštiny“, s. 334.

Úvod

Předkládaná práce se zabývá rukopisem MS Wallach 14, který obsahuje vyprávění דברי הימים של יוסף יצחק פופרש מפראג (*Divrej ha-jamim šel Josef Jicchak Poppers mi-Prag*)[2] z roku 1772.[3] Hlavním hrdinou je pražský židovský krejčí a obchodník s galantérií a mundůry Josef Jicchak Poppers.

Práce se skládá z pěti kapitol, které bychom mohli volně rozdělit na dvě vzájemně navazující části. První část (kapitoly 1.-4.) se zabývá nejen přiblížením obsahu textu, ale zároveň o zasazení do kulturně-historického kontextu. V rámci kontextualizace se pokusím přiblížit prostředí, v jakém text vznikl. Jak je z obsahu vyprávění patrné, hlavní hrdina zázračně překonal velké zdravotní potíže. Ve výzkumu přiblížím i pojetí umírání a smrti v analyzované době. Výsledky předkládám v samostatné kapitole.

Rovněž zkusím nalézt odpověď na otázku po účelu sepsání textu, s přihlédnutím k obdobným textům z období zhruba od poloviny 17. století až do nástupu židovského osvícenství. Součástí práce je i analýza textu samotného, ve které se zabývám charakterem textu, jazykem a stylistikou. Text v sobě navíc skrývá řadu menších, či větších, odkazů na události, osoby a poměry nejen v tehdejším pražském ghettu. Zejména osobám vystupujícím ve vyprávění se pokusím věnovat zvláštní pozornost.

Druhá část práce (kapitola 5.) je věnovaná edici původního rukopisu. Nedílnou součástí je i poznámkový aparát, který by měl nejen usnadnit orientaci textu, ale zároveň i sloužit jako pomůcka pro budoucí čtenáře.

[2] Jedná se o název, pod kterým můžeme dílo nalézt v katalogu Národní knihovny státu Izrael. Zkrácený název zní *Divrej ha-jamim šel Josef Jicchak Poppers*.

[3] Pro zjednodušení užívám v textu pro název vyprávění pouze *Divrej ha-jamim*, v odkazech pak zkratku *DhJ*.

1. Literatura a prameny

Nejdůležitějším pramenem předkládané práce je samotný rukopis MS Jeruzalém, Wallach 14 s textem *Divrej ha-jamim*. Rukopis, včetně sbírky, z níž pochází, přiblížím v samostatné kapitole. Níže zmíněná díla jsou výběrem nejzásadnějších textů, ze kterých jsem čerpal a která cituji v této práci. Jedná se převážně o texty, která se zabývají literárním žánrem židovských autobiografií, dějinami lékařství, chápáním procesu umírání a smrti v judaismu a také o díla, která pojednávají o dějinných událostech zejména druhé poloviny 18. století v Praze a českých zemích.

Významnou prací, která se zabývá specifickým žánrem židovských autobiografií, je monografie Marcuse Moseleyeho názvem *Being For Myself Alone: Origins of Jewish Autobiography*.[4] Autor do hloubky analyzuje nejen dějiny židovských autobiografií, ale zároveň se na vybraných textech zamýšlí i nad širšími okolnostmi vzniku konkrétních textů a žánru celkově. V českém prostředí se tématu dotkl Pavel Sládek, který v roce 2011 přeložil do češtiny dílo Josepha M. Davise *Jom Tov Lipmann Heller (1578–1654).*[5] *Portrét rabína* a také zařadil do českého překladu Davisovy monografie studií názvem „Autobiografie v židovské literatuře 16.–18. století."[6]

Tématem židovských autobiografií a zejména analýzou uchování kolektivní paměti v pražské židovské komunitě 16. a 17. století se zabývá i Rachel L. Greenblattová v práci názvem *„Aby vyprávěli svým dětem": Pamět židovské obce v raně novověké Praze.*[7]

Dějinami Židů v českých zemích v 18. století se zaobírá Michael L. Miller ve své studii „Absolutismus a kontrola: Židé v českých zemích v 18. století".[8] Pražské židovské komunitě druhé poloviny 18. století a vlivům kabaly v Praze ve zkoumané době se detailně věnuje Sharon Flatto v díle *The Kabbalistic Culture of Eighteenth Century Prague – Ezekiel Landau (the „Noda Biyehudah") and his Contemporaries*.[9]

Důležitými texty pro téma předkládaného výzkumu jsou studie Ivety Cermanové názvem „Anti-Jewish Violence in Prague 1744, through Contemporary Eyes: The Testimony of Joseph Kirschner Shohet"[10] a „Protižidovské násilnosti v Praze za válek o rakouské dědictví ve světle dobových svědectví".[11] Prvně zmíněná studie obsahuje transkripci původního

[4] Moseley, *Being For Myself Alone*.
[5] Davis, *Jom Tov Lipmann Heller (1578–1654).*
[6] Sládek, „Autobiografie v židovské literatuře 16.–18. století".
[7] Greenblattová, *„Aby vyprávěli svým dětem".*
[8] Miller, „Absolutismus a kontrola: Židé v českých zemích v 18. století".
[9] Flatto, *The Kabbalistic Culture of Eighteenth Century Prague*.
[10] Cermanová, „Anti-Jewish Violence in Prague 1744", s. 5–46.
[11] Cermanová, „Protižidovské násilnosti v Praze", s. 113-134.

hebrejského rukopisu včetně českého překladu. Autorka se zároveň zabývá i analýzou autobiografického vyprávění pražského židovského řezníka Josefa Kirschnera Šocheta, který za dramatických okolností utrpěl vážné zranění od rabujících pandurů během útoku na Židy v Praze 26. a 27. listopadu 1744. Styl a obsah vyprávění je v některých případech nápadně podobný textu *Divrej ha-jamim*. Jak však bude při bližším porovnání zřejmé, nejen doba, ale i okolnosti vzniku textů byly odlišné. Šochetova autobiografie je zároveň cenným zdrojem pro přiblížení životních poměrů pražských Židů v polovině 18. století.

Požáru pražského ghetta z 16. a 17. května 1754, který zničil většinu židovského města a jenž je přímo zmíněn i v *Divrej ha-jamim*, se věnuje studie Václava Žáčka „Po požáru pražského ghetta roku 1754“.[12] Událostí se zabývá i Vladimír Sadek v textu „Hebrejská kronika k dějinám pražských Židů v druhé polovině 18. století“.[13]

Z historických monografií citovaných v této práci je třeba zmínit díla historiků Romana Vondry *České země v letech 1705–1792: Doba absolutismu, osvícenství, paruk a třírohých klobouků*[14] a Tomáše Pěkného *Historie Židů v Čechách a na Moravě* (zejména druhé, rozšířené, vydání).[15]

Dějiny lékařství a pojetí medicíny v druhé polovině 18. století nám přibližují Jindřich Květ a Daniela Tinková v díle *Jan Theobald Held: Fakta a poznámky k mému budoucímu nekrologu I.: Vzpomínky pražského lékaře na léta 1770–1799*.[16] Změnami přístupu chápání smrti v evropské kultuře od středověku až po současnost se zabývá Philippe Ariès v klasické práci příznačně nazvané *Dějiny smrti*.[17]

Proces vyrovnávání se s umíráním a definitivním odchodem z pozemského světa v předmoderním judaismu analyzuje badatel Avriel Bar-Levav v článku „Dying by the Book: Jewish Books for the Sick and the Dying, and the Ritualization of Death in the Early Modern Period“.[18] Umíráním a smrtí se zabývá také Sylvie-Anne Goldberg ve své knize *Crossing the Jabbok: Illness and Death in Askenazi Judaism in Sixteenth – through Nineteenth-Century Prague*.[19]

[12] Žáček, „Po požáru pražského ghetta r. 1754“.
[13] Sadek, „Hebrejská kronika k dějinám pražských Židů v druhé polovině 18. století“.
[14] Vondra, *České země v letech 1705–1792*.
[15] Pěkný, *Historie Židů v Čechách a na Moravě*.
[16] Květ, Tinková, *Jan Theobald Held: Fakta a poznámky k mému budoucímu nekrologu I*.
[17] Ariès, *Dějiny smrti*.
[18] Bar-Levav, „Dying by the Book: Jewish Books for the Sick and the Dying , and the Ritualization of Death in the Early Modern Period“, s. 71–78.
[19] Goldberg, *Crossing the Jabbok*.

2. *Divrej ha-jamim*: Příběh nemoci a uzdravení Josefa Jicchaka Popperse

2.1 Původ rukopisu

Rukopis MS Wallach 14, celým názvem *Divrej ha-jamim šel Josef Jicchak Poppers mi-Prag* דיברי הימים של יוסף יצחק פופרש מפראג, byl sepsán v roce 1772 a je součástí tzv. Wallachovy sbírky. Sbírka obsahuje 257 rukopisů, které jsou v digitální podobě volně dostupné z online katalogu Národní knihovny státu Izrael.[20]

Nejedná se o tematicky ucelenou sbírku, ale spíše o nesourodou kolekci hebrejských rukopisů a knih, z nichž nejstarší jsou z padesátých let 18. století a nejmladší z poloviny 19. století. Jediným společným jmenovatelem děl je jméno současného jeruzalémského sběratele starých rukopisů a tisků Jicchaka Jisraele Wallacha.

Část Wallachova souboru se v roce 2015 v rámci blíže nespecifikovaného finančně-právního sporu dočasně ocitl v Národní knihovně státu Izrael. Pracovníci knihovny dostali možnost digitálně zpracovat většinu rukopisů a díky tomu se „znovuobjevil" i rukopis *Divrej ha-jamim*.[21] Digitální zpracování ve formě naskenování rukopisů a dalších textů se zpětně jeví jako správný krok, jelikož po navrácení zpět Wallachovi se většina děl vydražila v nucených aukcích.[22] Dodejme, že digitalizace materiálů, které Národní knihovna státu Izrael nemůže přímo získat, je obecnou praxí zmíněné instituce.[23]

Co se týče samotného MS Wallach 14 *Divrej ha-jamim*, neznáme bývalé majitele rukopisu. V současné chvíli se zdá, že rukopis je jediným dochovaným exemplářem textu.

[20] V online katalogu Národní knihovny státu Izrael je k dispozici pod kódovým označením: NLI 990034225350205171. Dostupné z https://www.nli.org.il/en/a-topic/987007606088505171 (Poslední přístup 6. 1. 2022).
[21] Za doporučení rukopisu děkuji doc. PhDr. Pavlu Sládkovi, Ph.D.
[22] Informace poskytl Daniel Lipson, knihovník digitálních zdrojů Národní knihovny státu Izrael, v e-mailové korespondenci vedené 6. 1. 2022–9. 1. 2022.
[23] Zmiňme např. osud významné sbírky hebrejských rukopisů a tisků názvem „Valmadonna Trust", která také byla předmětem aukce. Viz https://www.sothebys.com/en/slideshows/the-valmadonna-trust-library (poslední přístup 18. 4. 2023).

2.2 Žánrové zařazení vyprávění *Divrej ha-jamim*

Neexistuje všeobecně platný způsob, jak přistupovat k analýze biografických a autobiografických děl.[24] Při četbě a analýze tohoto typu textů bychom si měli položit fundamentální otázky, o jaký typ textu se jedná a pro koho je konkrétní text určen, kdo může být koncový čtenář.[25]

Žánrové zařazení vyprávění *Divrej ha-jamim* je poměrně problematické. Vyprávění nemůžeme považovat za autobiografii nebo autobiografický text. Vypravěčem je třetí osoba. Obsahem vyprávění náleží do skupiny textů o zázračné záchraně.[26] Tato vyprávění mohla mít původně čistě orální charakter a k jejich zápisu došlo až časem.[27] Je možné, že to je případ i námi analyzovaného textu, který byl sepsán až téměř rok po událostech obsažených ve vyprávění. Někteří badatelé také spatřují v tomto kontextu souvislost s aškenázskými dějepisnými texty a historickou poezií, které vznikají ve stejné době a vyprávějí o vysvobozeních celých obcí.[28]

Podle Rachel Greenblattové můžeme texty o zázračné záchraně svým obsahem a účelem sepsání řadit do kategorie rodinných svitků.[29] Jedná se o nesmírně cenné texty, jelikož nám přibližují člověka, rodiny a celé židovské komunity dané doby způsobem, který bychom například z pinkasů a jiných formálněji laděných textů nikdy nedokázali uchopit.[30]

Rodinné svitky (megily) bývaly sepsány za účelem zaznamenání zázračného okamžiku, kdy hrdina vyprávění vyvázl z neočekávaných strastí a zároveň k uchování vzpomínky na překonané utrpení.[31] Často byly texty sepsány samotnými aktéry.[32] Příběh byl poté pravidelně připomínán v rámci oslav významných událostí a svátků (typicky Purim aj.) rodinnými příslušníky, nebo členy náboženské komunity během liturgie.[33] Je doloženo, že v některých rodinách a komunitách se příběhy připomínaly i několik století.[34]

Rodinné svitky byly poměrně oblíbené mezi některými židovskými rodinami v Praze v 17. a 18. století. Přibližme si pro lepší představu vybrané rodinné svitky, které jsou spojené s pražským prostředím. Zásadním dílem, jenž svým pojetím, obsahem i osobností autora

[24] Olney et al., *Autobiography: Essays Historical and Critical*, s. 3.
[25] Olney et al., *Autobiography: Essays Historical and Critical*, s. 30.
[26] Davis, *Jom Tov Lipmann Heller (1578–1654),* s. 310.
[27] Tamtéž.
[28] Tamtéž.
[29] Greenblattová, *„Aby vyprávěli svým dětem“*, s. 126.
[30] Stanislawski, *Autobiographical Jews*, s. 8.
[31] Lieben, „Megillath Samuel“, s. 307.
[32] Greenblattová, *„Aby vyprávěli svým dětem“*, s. 132.
[33] Greenblattová, *„Aby vyprávěli svým dětem“*, s. 129.
[34] Greenblattová, *„Aby vyprávěli svým dětem“*, s. 130.

přesahuje žánrové i geografické hranice, je *Svitek protivenství* od vrchního pražského rabína první poloviny 17. století Jom-Tova Lipmanna Hellera.[35] Text sepsal sám Heller a nepojednává pouze o jedné jasně časově a lokálně ohraničené zázračné záchraně, ale i o celém procesu, který záchraně předcházel, stejně jako o následných životních peripetiích hlavního hrdiny. Zároveň přibližuje i poměry v pražské židovské obci v první polovině 17. století, jakkoli ze specifické perspektivy autora textu, který byl aktivním aktérem popisovaných událostí.[36]

Rozsahem skromnějšími rodinnými svitky jsou vyprávění pražských Židů Josefa Teina a Chanocha Altschula názvem *Svitek o oponách* z počátků třicetileté války, kdy se štěstím vyvázli oba zmínění protagonisté z hrdelních trestů. Teinovi potomci si poté každý rok 26. tevetu[37] po generace připomínali zázračnou záchranu svého předka.[38]

S pražským židovským prostředím 18. století je úzce spjat již zmíněný rodinný svitek názvem *Svědectví Josefa Kirschnera Šocheta*.[39] Autor v něm detailně a místy až drasticky líčí nepokoje v Praze z noci z 26. na 27. listopadu 1744, kdy vojáci rakouské armády, zejména chorvatští panduři, ve městě rabovali.[40] Hlavní postava vyprávění, šochet Josef Kirschner, byl vážně zraněn při násilnostech ze strany vojáků, ze zranění se vyléčil a jeho utrpení byla zaznamenána ve vyprávění svitku.[41]

V porovnání s výše zmíněnými díly je zřejmé, že obsah a styl vyprávění *Divrej ha-jamim* byl také koncipován jako rodinný svitek, byť s jistými specifiky. Josef Jicchak Poppers a jeho manželka Frumet[42] byli bezdětní, tudíž připomínání události o překonaných strastech Josefa Jicchaka dalším generacím připadlo na širší příbuzenstvo a přátele – v závěru vyprávění je přímo zmíněno, že Poppersovo okolí by si mělo každoročně zázrak připomínat. Zdá se však, že rodinný Purim nebyl formálně zaveden, možná i proto, že Poppers neměl vlastní děti.

Obecně u těchto typů textů můžeme vypozorovat emoční a psychologickou potřebu zaznamenat prožité trauma. Rachel L. Greenblattová chápe jako jeden ze záměrů sepsání rodinných svitků a v nich obsažených zázračných příběhů snahu o zachování dobrého jména

[35] Davis, *Jom Tov Lipmann Heller (1578–1654)*, s. 380.
[36] Viz Putík, „New Source for the Trial of Lipmann Heller and the Political Conflict in the Prague Jewish Community, 1629–1630: Kurtzer Summarischer Wahrhafter Bericht".
[37] Podle gregoriánského kalendáře tevet připadá na prosinec až leden.
[38] Greenblattová, *„Aby vyprávěli svým dětem"*, s. 125.
[39] Cermanová, „Anti-Jewish Violence in Prague, 1744, through Contemporary Eyes: The Testimony of Joseph Kirschner Shohet", s. 5.
[40] Pravděpodobně ti stejní panduři o pouhé dva týdny později (9.12.1744) uskutečnili pogrom v České Lípě, pro který se vžilo označení „Pandurský judenmort" (Vojtíšková, *Židé v České Lípě*, s. 50).
[41] Cermanová, „Anti-Jewish Violence in Prague, 1744, through Contemporary Eyes: The Testimony of Joseph Kirschner Shohet", s. 5.
[42] Jméno Poppersovy manželky je v rukopisu ve zdrobnělém tvaru „Frumetl". V našem textu budeme používat základního tvaru „Frumet". Tradiční židovská etymologie spojuje jméno s přídavným jménem v jidiš *frum* (něm. *fromm*) – zbožný. Podle Alexandera Beidera (*A Dictionary of Ashkenazic Given Names,* s. 82) souvisí jméno se středohornoněmeckým *vro muot* – dobrá nálada.

konkrétního člověka a rodiny.[43] Zřetelné vyzdvihování pražské židovské obce jako centra zbožnosti a učenosti před více ekonomicky orientovanou židovskou obcí ve Vídni svádí ke spekulacím ohledně politických motivů sepsání textu. Pro upřesnění dodejme, že *Divrej ha-jamim* není osvícenecký text, třebaže by časově zapadal do první etapy haskaly (zhruba od roku 1730 do 1789).[44] Ačkoliv je v textu kladen značný důraz na zázraky a Boží pomoc, ani žádné explicitní kabalistické motivy a odkazy ve vyprávění nejsou.

[43] Greenblattová, *„Aby vyprávěli svým dětem“*, s. 145.
[44] Rubinstein et al., *The Jews in the Modern World*, s. 17.

2.3 Okolnosti a uvedení do děje

2.3.1 Místa děje

Hlavní část vyprávění se odehrává v druhé polovině února roku 1771. Text samotný byl sepsán v roce 1772, necelý rok po zázračném uzdravení hlavního hrdiny. Neznáme přesnější důvody pobytu ve Vídni a kde přesně ve městě byl během své nemoci ubytován. Spíše se projevuje, pro tento žánr typická, snaha o uchování vzpomínky a zaznamenání osob, kteří se na uzdravení podíleli.

Vyprávění, přesněji popis průběhu nemoci protagonistou a dalšími aktéry, se odehrává v Praze a ve Vídni. Hlavní město českých zemí bylo ve zkoumané době významným centrem evropského židovstva. V roce 1754 žilo v Praze, či přesněji v pražských souměstích,[45] odhadem 10 000 Židů, což činilo z Prahy město s jednou z nejpočetnějších židovských komunit v tehdejší Evropě.[46] V hlavním městě monarchie Vídni v daném období žilo zhruba 3 000 Židů. Ačkoliv počet židovských obyvatel Vídně se v porovnání s Prahou může jevit malý, v jiném geograficky blízkém kulturním centru evropských Židů v Berlíně se ve stejné době počet pohyboval jen okolo 2 000.[47] Tomáš Pěkný upozorňuje, že významná část tehdejších pražských Židů byla prakticky nemajetná a byla přiřazovaná k městské chudině.[48] Pěkný se zároveň domnívá, že představitelé židovské obce záměrně počty nemajetných Židů zatajovali, aby je nevystavili nebezpečí ze strany městských úřadů.[49] Nejpozději v sedmdesátých letech 18. století již vídeňská židovská obec svým ekonomickým a zejména politickým významem Prahu předčila.[50]

Pražská židovská obec je ve vyprávění vyzdvihována jako zbožná a učená, naopak Vídeň a vídeňská židovská obec je popisována spíše s negativními konotacemi.[51] Kriticky se autor vyjadřuje o počtu synagog a úrovni židovského vzdělání ve městě. Samotný Poppers je charakterizován jako člověk úzce spjatý s pražským prostředím, který zároveň tráví značnou část času na obchodních cestách. Frumet podle vyprávění cestovala spolu se svým manželem a vypomáhala mu s realizací zakázek.[52] V textu je zmíněno, že Josef Jicchak a jeho žena Frumet se nechtěli usazovat ve Vídni, ačkoliv Vídeň byla v té době metropolí habsburské monarchie a poskytovala větší obchodní příležitosti, především s nežidovskou klientelou.

[45] K úřednímu spojení čtyř doposud samostatných měst došlo v roce 1784.
[46] Flatto, *The Kabbalistic Culture of Eighteenth-Century Prague*, s. 27.
[47] Tamtéž.
[48] Pěkný, *Historie Židů v Čechách a na Moravě*, s. 360.
[49] Tamtéž.
[50] McCagg, *A History of Habsburg Jews, 1670–1918*, s. 12.
[51] *DhJ*, fol. 4r.
[52] Tamtéž.

Nevíme, kde přesně Poppers onemocněl a kde konkrétně stonal. Ve vyprávění je oproti tomu konkrétně vyjmenována řada jiných míst. Většina zmíněných budov a lokalit se zachovala do dnešních dnů. Výjimku tvoří trochu záhadný pražský *bejt midraš šel tinokot*,[53] což bychom mohli volně přeložit do češtiny jako „dětská studovna". Na název narážíme i v jiných pramenech ze zkoumané doby pod jidiš názvem *kindr bejs midraš*.[54] Nedokážeme přesně určit o jakou instituci se mohlo jednat, zdali vzdělávala chudé děti, či třeba sirotky.[55]

Často je ve vyprávění zmiňována Klausová synagoga v Praze. Synagoga byla již od konce 17. století po Staronové druhou nejdůležitější synagogou pražské obce. Podle některých badatelů měl v prostorách budovy svoji pracovnu Ezechiel Landau.[56] Jednou je zmíněna i tzv. Nová škola, synagoga, která vyhořela při požáru ghetta v roce 1754. Obnovena v 19. století, později srovnána se zemí během asanace Josefova v roce 1898. Je možné, že v místech vyhořelé budovy byla postavena improvizovaná modlitebna. Významnou úlohu ve vyprávění mají židovské hřbitovy v Praze – jak Starý židovský hřbitov, tak i hřbitov v lokalitě dnešních Mahlerových sadů na Žižkově. Ve zkoumané době se nacházel vně tehdejších hradeb a pohřbívalo se v něm od roku 1680. Od roku 1992 stojí v těchto místech Žižkovská televizní věž.

Postavy ve vyprávění mezi sebou často komunikují na trase Vídeň – Praha skrze psanou korespondenci. V 18. století se dopisy a jiné zásilky povětšinou posílaly poštovními dostavníky (diligencemi). Při naléhavých případech mohl být vyslán i kurýr na koni. Vyslání jezdce byla poměrně nákladná záležitost, z toho důvodu kurýrní služby využívala zejména majetnější vrstva společnosti, úřednictvo a vojsko. Po uvážení všech poznatků je celkem reálné, že zdravotní komplikace hlavního hrdiny doopravdy trvaly zhruba dva týdny – jak je zmíněno i ve vyprávění a jak zvlášť přiblížím v dalších částech. Vycházím z množství korespondence, které si vyměnily postavy mezi Vídní a Prahou a které nebylo možné vyřídit v řádu dnů. Zároveň však již tehdejší infrastruktura umožňovala relativně rychlé vyřízení dopisů a jiných zásilek.

V době sepsání *Divrej ha-jamim* již existovala mezi Prahou a Vídní tzv. císařská cesta.[57] Jednalo se o uměle vybudovanou cestu s veškerou tehdy myslitelnou infrastrukturou v podobě mostů, zájezdních hostinců a poštovních stanic. Cesta z Prahy vedla v českých zemích přes Kolín, Čáslav, Havlíčkův Brod, Jihlavu, Moravské Budějovice, Znojmo a poté na rakouském

[53] *DhJ*, fol. 5v.
[54] Sixtová et al., *Pinkasim*, s. 204.
[55] Sixtová et al., *Pinkasim*, s. 205.
[56] Goldberg, *Crossing the Jabbok*, s. 148.
[57] Viz https://www.idnes.cz/jihlava/zpravy/historie-cisarske-silnice-z-prahy-na-viden-pres-jihlavu.A150918095748-jihlava-zpravymv (poslední přístup 10. 2. 2022).

území dále směrem na Vídeň. Cesta mohla za ideálních podmínek trvat zhruba dva až tři dny. Trasa císařské cesty existuje jako státní silnice I/38 až do dnešní doby. Je pravděpodobné, že i postavy z vyprávění využívaly této komunikace.

2.3.2 Postavy

Většina postav zmíněných ve vyprávění byla fyzicky přítomna u Poppersova lože. Pojďme si je vyjmenovat a některé z nich přiblížit. Jak bude zřejmé, část protagonistů vyprávění patřila k významným činitelům v tehdejší pražské židovské komunitě.

Hlavním hrdinou je nám již z předcházejících kapitol známý Josef Jicchak Poppers,[58] úspěšný výrobce mundůrů pro císařskou armádu a obchodník s galantérií,[59] syn Jehudy Lejba Kohena Popperse. Josefa Jicchaka můžeme řadit k ekonomické a politické elitě pražské židovské obce poloviny 18. století. Podle sociologické klasifikace Elchanana Reinera, která rozděluje raně moderní židovské komunity v Evropě do několika společenských tříd, bychom Popperse mohli řadit do třídy *noveaux riches*.[60]

Poppers, podobně jako celá židovská komunita v Praze a v Čechách, se během svého života potýkal s řadou těžkých situací a ponižujících nařízení ze strany úřední moci.[61] V roce 1744 došlo k vypovězení Židů z Prahy.[62] Zároveň se v Praze ve 40. letech událo i několik útoků na Židy. Zničující požár pražského židovského města v roce 1754 se přímo dotkl i Popperse a je také zaznamenán v našem vyprávění.[63] V roce 1762 bylo úřady zavedeno označení Židů.[64] Počátkem 70. let se pražská souměstí, včetně židovského města, potýkala s povodněmi, hladomorem a pandemiemi.[65]

[58] V nežidovských úředních dokumentech můžeme narazit na alternativní přepis jména v podobě „Isaac Löb Popper“. Viz Archiv hlavního města Prahy. Sbírka rukopisů. Inventární číslo: 4840. Židovská kniha bílá 1764–1767. Digitální kopie vytvořena 17. 8. 2012.
[59] Více údajů o rodině a genealogií Poppersů viz Hock et al. *Die Familien Prags*, s. 254.
[60] Davis, *Jom Tov Lipmann Heller (1578–1654)*, s. 36. O sociální struktuře Židů v Praze ve zkoumané době viz Pěkný, *Historie Židů v Čechách a na Moravě*, s. 360.
[61] Mužům bylo přikázáno nosit na pravém rameni žlutý proužek látky. Ženatí muži si ještě k tomu museli povinně nechat narůst plnovous. Nařízení zrušil až v říjnu 1781 panovník Josef II. Viz Vondra. *České země v letech 1705–1792*, s. 313.
[62] Vondra, *České země v letech 1705–1792*, s. 313.
[63] *DhJ*, fol. 2v.
[64] Vondra, *České země v letech 1705–1792*, s. 315.
[65] Sadek, *Kabala a pražská judaika*, s. 246.

Do dnešní doby se dochovala celá řada dokumentů o Poppersových majetkových poměrech a obchodních transakcích.[66] Je patrné, že se jednalo o aktivního a časově zaneprázdněného podnikatele s rozsáhlými mezinárodními obchodními i společenskými kontakty.

Josef Jicchak Poppers zemřel v roce 1777 a je pochován na Starém židovském hřbitově v Praze. Podle údajů z Poppersova náhrobku[67] byl členem pohřebního bratrstva v Praze a také si dokázal vybudovat dobré postavení u křesťanů.[68] Na náhrobku se můžeme dále dočíst o jeho významných zásluhách o židovskou obec v polském Krakově, kde dostal od tamního vrchního rabína nejvyšší rabínský titul „morejnu.[69] Z dostupných údajů se nepodařilo prokázat, že by Poppers rabínský úřad někdy zastával a titul zřejmě dostal jako projev úcty a poděkování v blíže nespecifikované záležitosti. Poslední část epitafu se věnuje jeho podílu na výchově svých osiřelých neteří (žádné přímé potomky Poppers neměl).

Další důležitou postavou ve vyprávění je Poppersova manželka Frumet, celým jménem Frumet bat Simcha Rebatz. Jednalo se o vzdálenou pravnučku Maharala.[70] Nebylo vzácností, že právě ženy obchodníků bývaly důležitou součástí rodinného obchodu.[71] Po smrti Josefa Jicchaka se Frumet, jak bylo v židovské společnosti běžné, znovu provdala za jistého Mordechaje Eidlitze. Frumet zemřela v roce 1782 a je pochována společně se svým druhým manželem na Starém židovském hřbitově v Praze.[72]

U Poppersova lože byl také Jisrael Frankl, podle vyprávění vrchní rabín ve Vídni.[73] Frankl (Fränkel) žil v letech 1712–1791 a patřil k vedoucím představitelům pražské židovské obce.[74] Dlouhá léta působil ve významné funkci primase pražského židovského města.[75] Stejně jako Poppers i Frankl byl členem pohřebního bratrstva v Praze, kde zastával funkci primase.[76] Jisrael Frankl zemřel v roce 1772 – tedy v roce vzniku *Divrej ha-jamim*. Ve vyprávění je jednou

---

[66] Poppers je na několika místech zmíněn např. v *Židovské knize bílé (Liber judeorum albus 27)*. Viz Archiv hlavního města Prahy. Sbírka rukopisů. Inventární číslo: 4840. Židovská kniha bílá 1764–1767. Digitální kopie vytvořena 17. 8. 2012.

[67] Polakovič. „Documentation of the Old Jewish Cemetery in Prague“, s. 167.

[68] Pohřben na Starém židovském hřbitově v Praze. Hrob F187 pod jménem Josef Jicchak ben Jehuda Lejb Katz Poppers.

[69] מורינו, v překladu „náš učitel“, nejvyšší rabínský titul, původně umožňující vydávat samostatná rozhodnutí v náboženskoprávních záležitostech.

[70] Za poskytnutý údaj děkuji PhDr. Alexandru Putíkovi z Židovského muzea v Praze. Viz Maharalův rodokmen v Putík et al., *Cesta života*, s. 82.

[71] Viz např. slavná autorka memoárů Glikl z Hameln (originální jidiš text a překlad do moderní hebrejštiny: Chava Turniansky, ed. et transl., *Glikl: Zichronot 1691–1719*).

[72] Hrob G 487.

[73] *DhJ*, fol. 5v. Na tomto je místě je s největší pravděpodobností v původním rukopisu nepřesnost, jelikož Frankl ve Vídni podle všeho na pozici vrchního rabína nikdy nepůsobil.

[74] Putík; Petrusová. *Fase pražských židovských rodin z let 1748–1749 (1751)*, s. 8.

[75] V odborné literatuře pod německým označením „Primator der Prager Judenstadt.“ Viz Kestenebrg-Gladstein. *Neuere Geschichte der Juden in den böhmischen Ländern*, s. 338.

[76] Svobodová. *Chevra Kadiša v Praze*, s.59.

zmíněna i Franklova manželka Lea.[77] Jisrael byl členem rozvětvené rodiny Frankl – Spira, která měla silné vazby na české a rakouské země.[78] Franklové patřili k ekonomické a politické elitě tehdejší židovské komunity v Praze a zároveň se řadili k zastáncům tradiční židovské ortopraxe.[79] Franklův otec Simon Frankl Wedeles byl posledním primasem pražské kehily před tereziánským vypověděním Židů z Prahy ve 40. letech 18. století. Rovněž Jisraelův bratr David Frankl patřil k předákům židovské obce. Koncem srpna 1748 byl David vybrán jako jeden z členů židovských starších, kteří organizovali postupný návrat části vyhnaných židovských rodin zpět do Prahy.[80]

Další zmíněnou osobou je Muri Jeiteles, podle vyprávění osobní písař (sekretář) Popperse.[81] Člen významné pražské židovské rodiny Jeitelesů. Část rodiny se již od první poloviny osmnáctého století zabývala v různých formách medicínou.[82] Rodinu Jeitelesů můžeme řadit, podobně jako výše zmíněnou rodinu Franklů, k ekonomické a intelektuální elitě pražských Židů osmnáctého a částečně i devatenáctého století.[83] Připomeňme, že současníkem Josefa Jicchaka Popperse byl i Muriho příbuzný Jonas Mišl Jeiteles, apatykář a především lékař, jenž získal na svou dobu vynikající lékařské vzdělání na univerzitách v Lipsku a v Halle.[84] Od poloviny padesátých let 18. století působil v Praze. Ačkoliv se jednalo o lékaře a člena pohřebního bratrstva[85] z prominentní pražské židovské rodiny, ve vyprávění zmíněn není.

Jehuda Lejb Kasovic[86] je ve vyprávění zmíněn jako předseda rabínského soudu. Kasovic působil jako „Oberjurist“ na rabínském soudu v Praze již od padesátých let 18. století.[87] Patřil k blízkým spolupracovníkům Ezechiela Landaua.[88]

Zmíněn je i Simcha Kohen Poppers, strýc Josefa Jicchaka, jehož náš hrdina ve smrtelných bolestech vyvolával. Dále ve vyprávění vystupují Poppersova neteř Gela spolu s manželem Volfem ha-Levim a se synem Chajimem Mošem, kteří zastihli Popperse v záchvatu blouznění. Meir Livna,[89] Jákov Livna a Volf Meseles byli Poppersovými synovci. V textu

[77] *DhJ*, fol. 16v.
[78] Viz https://www.jewishencyclopedia.com/articles/6299-frankel-frankel-spira-simon-wolf# (poslední přístup 4. 12. 2022).
[79] Putík; Petrusová, *Fase pražských židovských rodin z let 1748–1749 (1751)*, s. 8.
[80] Tamtéž.
[81] *DhJ*, fol. 10v.
[82] Kestenberg-Gladstein, *Neuere Geschichte der Juden in den böhmischen Ländern*, s. 118.
[83] Kesteneberg-Gladstein, *Neuere Geschichte der Juden in den böhmischen Ländern*, s. 127.
[84] Kesteneberg-Gladstein, *Neuere Geschichte der Juden in den böhmischen Ländern*, s. 118.
[85] Svobodová, *Chevra kadiša v Praze*, s. 59.
[86] V pramenech se setkáme i s poněmčenou verzí jména Ehuda Löb Kassowitz.
[87] Jakobovits, „Die Judenabzeichen in Böhmen“, s. 184.
[88] Jakobovits, „Die Judenabzeichen in Böhmen“, s. 171.
[89] V literatuře jméno rodiny rovněž zaznamenáno ve formě Lieben. Odvozeno od obce Libeň.

vystupuje také lékař Menachem Mocerato,[90] jenž působil v Eisenstadtu a ve Vídni. Lékařskou péči poskytnutou hlavnímu protagonistovi přiblížím v jedné z následujících kapitol.

Bez bližších podrobností je zmíněn i jakýsi Beer, jenž Josefa Jicchaka nakrmil slepičím vývarem. Významnou postavou byl vrchní pražský rabín Ezechiel Landau, kterému je věnována následující část.

2.3.3 Ezechiel Landau a jeho role ve vyprávění

Postava vrchního pražského rabína Ezechiela (Jechezkela) Landaua, rovněž známého jako Noda bi-Jehuda,[91] je důležitou součástí vyprávění *Divrej ha-jamim*. Landau byl význačnou halachickou a duchovní autoritou své doby.[92] Postavu tohoto jedinečného učence, jenž se zapsal do dějin českých a středoevropských Židů druhé poloviny 18. století, nyní krátce přiblížím s důrazem na jeho úlohu v analyzovaném vyprávění.[93]

Landau se narodil v roce 1713 v městě Opatów v Polsku a počátky své rabínské kariéry spojil s ješivou v Brodech na území tehdejšího Polsko-Litevského soustátí.[94] Již ve věku dvaceti let se tam stal vedoucím rabínského soudu. Od roku 1745 působil jako vedoucí talmudické akademie ve městě Jampol (Landauovo jampolské působení je přímo zmíněné i ve vyprávění).[95] V roce 1753 přijal funkci vrchního rabína pražské židovské obce, v jejímž čele působil až do své smrti v roce 1793.[96]

Landau je ve vyprávění popsán nejen jako předák komunity, ale i jako charismatická osoba s ohromným intelektuálním a morálním kreditem. Je mu připisován ohromný vliv v mnoha směrech.[97] Věříme-li vyprávění, Josef Jicchak Poppers patřil k okruhu jeho blízkých spolupracovníků. Na popud Jákova Livny a dalších Poppersových přátel Landau nejdříve vedl modlitby za uzdravení nemocného v kruhu svých studentů. Po obdržení finančních prostředků

[90] V pramenech také pod jménem Menachem ben Chajim Mazaretto. Viz Krauss, *Geschichte der Juedische Aertzte*, s. 139.
[91] *Noda bi-Jehuda* (נודע ביהודה, Ž 76,2) je název Landauova nejslavnějšího díla, poprvé vydáno v roce 1776. Jedná se o sbírku respons a v ortodoxních komunitách je dílo vlivné i v dnešní době.
[92] Harel, *Život Židů v Čechách a na Moravě v 18. století*, s. 7 (na základě informací z responsí vrchního zemského rabína Ezechiela Landaua).
[93] V původním rukopisu je jeho jméno z neznámých důvodů na řadě míst zvlášť podtrženo.
[94] Město Brody se dnes nachází ve Lvovské oblasti na Ukrajině.
[95] *DhJ*, fol. 6r. Dnešní město Jampil v Doněcké oblasti na Ukrajině.
[96] Viz Flatto, „Landau, Yeḥezkel ben Yehudah“, in *YIVO Encyclopedia of Jews in Eastern Europe*, dostupné z https://yivoencyclopedia.org/article.aspx/landau_yehezkel_ben_yehudah (poslední přístup 9. 2. 2022).
[97] V kontextu našeho vyprávění zmiňme, že existují indicie mj. o Landauově znalosti tehdejší medicíny, Viz Goldberg, *Crossing the Jabbok*, s. 148.

od manželky Frumet[98] začal Landau organizovat studenty z ješiv a pražskou židovskou chudinu[99] ke skupinovým modlitbám v synagogách a na pražských židovských hřbitovech.[100] Podle vyprávění se modliteb v jednu chvíli zúčastnilo pět set chudobných. Zároveň měl na starosti přerozdělování finančních darů od Poppersovy manželky Frumet, kdy každému zúčastněnému dal po dvou pražských groších.[101] Landau osobně u Poppersova lože nebyl, leč i síla jeho modliteb a celkové snahy podle vyprávění dopomohla k zázračnému uzdravení Josefa Jicchaka.

2.3.4 Obsah a analýza děje

Na následujících řádcích si přiblížíme samotný obsah vyprávění. Nejedná se o doslovný překlad, záměrem je vystihnout příznačné motivy v textu. Vyprávění *Divrej ha-jamim* bychom mohli rozdělit na několik na sebe volně navazujících částí. Na počátečních stranách[102] autor čtenářům přibližuje manželský pár Poppersových. Jak již bylo zmíněno v úvodu, Jicchak Poppers (jméno Josef získá až později v průběhu děje) se zabýval krejčovstvím, šitím mundůrů a obchodováním s galantérií. Oba manželé pocházeli z dobrých rodin a neměli potomky.

Během tragického požáru pražského ghetta v noci z 16. na 17. května 1754 přišli o dům.[103] Zde je třeba uvést, že záznamy o majetkové ztrátě Poppersových v dnešní době chybí. V roce 1934 sestavil Václav Žáček na základě staroměstských záznamů a dalších dochovaných dokumentů pražské židovské obce soupis požárem poškozených obyvatel tehdejšího ghetta.[104] Jméno Jicchaka Popperse v něm nenalezneme. Jediným Poppersem, kterému podle Žáčka požár zničil majetek v hodnotě 1700 tolarů, je jistý Benjamin Poppers.[105] Z dochovaných údajů víme, že během požáru shořelo, anebo bylo jiným způsobem poškozeno, okolo 190 domů. Některé budovy byly požáru ušetřeny (např. Staronová a Pinkasova synagoga).[106] Manželský pár Poppersových se podle vyprávění z nešťastné události brzy vzpamatoval a obchod vzkvétal.[107] Jak je nejednou zdůrazněno, veliký podíl nad úspěchem Poppersových obchodů měla jeho žena Frumet.

[98] *DhJ*, fol. 18r. Frumet poslala přes Jákova Livnu do Prahy 364 zlatých.
[99] *DhJ*, fol. 19r.
[100] *DhJ*, fol. 19r.
[101] Tamtéž.
[102] *DhJ*, fol. 1r–4r.
[103] Ve vyprávění je uvedeno datum požáru 26. ijar 5514 (podle gregoriánského kalendáře 18. květen 1754).
[104] Žáček, „Po požáru pražského ghetta“, s. 157.
[105] Žáček, „Po požáru pražského ghetta“. s. 158.
[106] Tamtéž.
[107] *DhJ*, fol. 3r.

Největší část vyprávění se věnuje Poppersově pracovnímu pobytu ve Vídni a zejména událostem z února roku 1771, v době svátku Purim.[108] Před událostmi popsaných ve vyprávění strávili manželé Poppersovi s přestávkami ve Vídni dlouhé měsíce. Jak jsem přiblížil dříve, vídeňská židovská obec je popisována jako méně svatá než obec v Praze.[109]

V pondělí čtvrtého adaru u Popperse propukají první zdravotní problémy. Po počátečních slabostech, které trvaly dva dny, již nemohl Poppers vstát z postele. K pacientovi byli přivoláni nejlepší lékaři ve městě, leč ani oni nedokázali efektivně pomoci. Lékařským postupům a péči je celkově věnována velká pozornost v rámci celého vyprávění. Medicínské znalosti a obecnou úroveň lékařské péče ve zkoumané době zvlášť přiblížím v dalších kapitolách.

Poppersovi bylo několikrát pouštěno žilou a odstraňovány puchýře, které podle vyprávění pochází „z jedu malomocenství". Puchýře jsou odstraňovány vícekrát během celé nemoci. Horečnaté blouznění nadále pokračovalo.[110] Přítomní usoudili, že Poppersův stav již nebylo možné zvrátit pomocí lidských sil, a tak se rozhodli pro intenzivní modlitby. Ve vyprávění je v tuto chvíli poprvé zmíněn Ezechiel Landau, jenž byl Poppersovým okolím požádán o duchovní pomoc. Landau začal organizovat v Praze modlitby.[111]

Zprvu byla v Nové škole za Popperse pronášena přídavná modlitba (musaf) po ranní modlitbě šachrit.[112] Iniciativy se chopil i Poppersův synovec Jákov Livna, který působil jako spojka mezi Prahou a Vídní. Mezitím se Poppersova manželka Frumet rozhodla naklonit přízeň Boha dobročinností ve formě finanční a materiální pomoci vdovám,[113] obdarování chudých oblečením,[114] a také věnováním peněžních darů. Nejdříve darovala sto zlatých pro *bejt midraš šel tinokot*[115] a později dalších 364 zlatých chudým pražským Židům.[116] Jak autor textu uvádí, Poppersovo okolí již začalo uvažovat, jakým způsobem se po jeho smrti vypořádá s majetkem, který po sobě zanechá.[117]

Mezitím Poppers průběžně ztrácel vědomí, upadal do stavů katatonie, šílenství, vykřikoval nesmysly a ve chvílích příčetnosti projevoval přání zemřít. Zároveň si přál urovnat vztahy se svým okolím i Bohem před přicházející smrtí.

---

[108] *DhJ*, fol. 4v a dále.
[109] *DhJ*, fol. 4r.
[110] *DhJ*, fol. 7v.
[111] *DhJ*, fol. 6r.
[112] *DhJ*, fol. 6v.
[113] *DhJ*, fol. 13r.
[114] *DhJ*, fol. 6r.
[115] *DhJ*, fol. 5v.
[116] *DhJ*, fol. 16v.
[117] *DhJ*, fol. 10v.

K modlitbám byli svoláni i studenti z vídeňských ješiv, kteří u Poppersova lože recitovali žalmy, četli týdenní oddíl Tóry,[118] další části z Hebrejské bible a blíže nespecifikované oddíly *Mišny*. Také pronášeli modlitby za uzdravení.[119] Poppers se vyznával z hříchů a prozrazoval na sebe veškerá tajemství.

S Poppersem se postupně již všichni loučili. U jeho lože se vystřídala většina židovské elity tehdejší Vídně. Poppers v bolestech volal svého strýce Simchu ha-Kohena Popperse, dávno zesnulého učence a zbožného člověka.[120] Poppers již rezignoval na boj s nemocí a pokoušel se z posledních zbytků sil modlit. Přítomní lékaři v čele s Menachemem Moceratem se shodovali v přesvědčení přicházející smrti. Poppersovi nejbližší se pokusili zvrátit běh osudu tím, že nemocnému přidali dalšího jméno – Josef.[121] Od této chvíle již můžeme mluvit o Josefu Jicchakovi. Mystickou techniku v podobě přidání jména, či přejmenování, přiblížím v dalších částech práce.

Někteří se vydali modlit za Popperse na hřbitovy. Jak přiblížím na následujících stranách, nejednalo se o vzácnou praxi. Lékaři definitivně vzdali snahu o vyléčení protagonisty.[122] K Poppersovi se sešli členové pohřebního bratrstva. Přítomní mu četli pasáže z Hebrejské bible, z knih *Maavar Jabok* a *Sefer zichron Aharon*. Dvěma posledně zmíněnými díly se budu rovněž zabývat v následujících kapitolách.

Najednou došlo ke změně.[123] Poppers se posilnil slepičím vývarem a jeho stav se začal postupně zlepšovat. Vrátily se mu smysly včetně chuti. Okolí nejprve pojalo podezření, že Josef Jicchak definitivně zešílel. Po chvíli s radostí zjistili, že se jeho stav doopravdy lepší. Lékaři si náhlou změnu stavu nedokázali vysvětlit. V Praze i Vídni modlitby stále pokračovaly, pro změnu nyní modlitby děkovné.

Ve středu 13. adaru[124] lékaři zkontrolovali Poppersovy výměšky a konstatovali, že se Josef Jicchak zbavil jedovatých látek a zcela se uzdravil.[125] Poppers poté každý den děkoval Bohu za uzdravení.

V předposlední části rukopisu je svého druhu „shrnutí“ celého příběhu ve formě kaligramu.[126] Na úplném závěru[127] je shrnutí vyprávění v jidiš v rozsahu necelých dvou stran. Ve shrnutí je popsán způsob připomínání včetně zmínky o vyhotovení svíce v životní velikosti

[118] *DhJ*, fol. 11v.
[119] *DhJ*, fol. 13v.
[120] *DhJ*, fol. 12v.
[121] *DhJ*, fol. 9v.
[122] *DhJ*, fol. 15r.
[123] *DhJ*, fol. 19v.
[124] Na tento den připadá Půst Esteřin.
[125] *DhJ*, fol. 20r.
[126] *DhJ*, fol. 20v.
[127] *DhJ*, fol. 21v a dále.

Josefa Jicchaka Popperse.[128] Bylo ustanoveno, že se tento vzácný zázrak bude pravidelně připomínat. Ve vyprávění je detailně popsáno, kdo a jakým způsobem přispěl k uzdravení Josefa Jicchaka, ať už formou modlitby, přímluvy, dobročinnosti, anebo finančním příspěvkem.

Na závěr tohoto shrnutí jsou pro snadnější orientaci v textu zaznamenán sled událostí:

Den a čas	**Události ve Vídni a v Praze**
Pondělí 4. adaru 5531 (18. února 1771)	Propukají první potíže Josefa Jicchaka Popperse.
Středa 6. adaru	Poppers nemůže vstát z postele. Frumet se rozhodla, že se manželé ve Vídni neusadí.
Čtvrtek 7. adaru	Poppers přestává rozeznávat své blízké.
Pátek 8. adaru	Frumet píše do Prahy ohledně vykoupení Poppersovy duše.[129]
Noc ze soboty 9. na neděli 10. adaru	Lékaři znovu konstatují těžký stav nemocného. Studenti vídeňských ješiv pronášejí modltiby na hřbitově. Účelem modliteb je prosba o přímluvu (odpuštění) za Popperse u zesnulých.
Úterý 12. adaru	Jákov Livna předává zprávu o Poppersově stavu Ezechielu Landauovi. V Praze se zintenzivňují modlitby.
Středa 13. adaru (Půst Esteřin)	Poppers se nečekaně uzdravuje.
Neděle 21. švatu (26. ledna 1772)	Dokončen zápis vyprávění *Divrej ha-jamim*.

2.3.5 Možné motivy sepsání

Důvody sepsání díla jsem lehce načrtl již v předcházejících částech. Neznámý autor sepsal vyprávění necelý rok po událostech z vyprávění. Jak je evidentní z několika zmínek v textu, sám autor vyprávění byl jedním z těch, kdo byli přítomní u Popperse ve chvílích jeho nemoci.

Otázka po důvodech sepsání vyprávění *Divrej ha-jamim* může vést k spekulacím. Zřetelně šlo o zachování vzpomínky na zázračné uzdravení významného člena pražské

[128] Výroční vzpomínkové liturgii v pražské židovské komunitě viz Greenblattová, *„Aby vyprávěli svým dětem“*, s. 170.
[129] V textu jako *pikuach nefeš*. Jinak též halachický koncept, podle kterého je možné v případě ohrožení lidského života odsunout, nebo porušit, náboženská přikázání (*micvot*). Viz Dt 6,3.

židovské komunity a o zachování dobrého jména Josefa Jicchaka Popperse, jak jsme výše zmínili.[130] Podobně jako u staršího Hellerova *Svitku protivenství* je v textu zmíněno více událostí, přičemž těžiště vyprávění je v překonání jedné konkrétní strasti, přesněji nemoci. Zároveň bylo důležité vyjmenovat i ty, kteří u nemocného a nemohoucího stáli a byli mu nápomocni. Důležitá byla fyzická přítomnost osob, jelikož osamělé umírání bylo v analyzované době v evropské kultuře vnímáno negativně. Problematice se budu věnovat ve třetí kapitole, kde se pokusím přiblížit chápání nemocí a umírání v judaismu. Jak je ovšem zřejmé z příkladu Ezechiela Landaua, veliký důraz je ve vyprávění kladen i na vzdálenou duchovní podporu. Nezanedbatelný motiv v podobě překonání strastí nám může nápadně připomínat knihu *Jób*. Důležitý je proces postupného návratu chuti a dalších smyslů.[131] Samotný den uzdravení hlavního hrdiny připadl na 13. adaru, jinak též Půst Esteřin. Jedná se o symbolické datum, neboť v tento den se Židé „shromáždili" k obraně před hrozícím nebezpečím, což podle tradičního výkladu zahrnovalo i modlitby a půst.[132]

Vyprávění můžeme chápat také jako projev kolektivní identity a jisté loajálnosti představitelů tradiční pražské židovské ortopraxe směrem k Ezechielu Landauovi. Zvolený název *Divrej ha-jamim*, který je hebrejským označením pro biblickou *Knihu letopisů*, nám snad možná trochu napovídá. Jedním z důležitých poselství *Knihy letopisů* je definice historie a tím pádem i legitimita krále Davida a jeho rodu. V přeneseném významu můžeme zvolený název snad chápat také jako symbol legitimity tehdejších představitelů (Popperse a spol.) pražské židovské obce.

Pražská židovská komunita ve zkoumané době byla myšlenkově a duchovně poměrně různorodá. Židé v Praze netvořili názorově kompaktní společenství. Nejpozději od 70. let 18. století bylo mezi pražskými Židy veřejným tajemstvím, že příslušníci významných židovských rodin Porgesů, Bondyů, Hönigů aj. byli přívrženci frankistického hnutí. Někteří dokonce navštěvovali dvůr duchovního otce hnutí Jacoba Franka v Brně a později v Offenbachu.[133] Jistý vliv v pražském prostředí pravděpodobně měl i kontroverzní frankfurtský rabín a kabalista Natan Adler.[134] Mezi přední kritiky Adlerových kabalistických praktik patřil mj. i Ezechiel Landau.[135]

[130] Greenblattová, *„Aby vyprávěli svým dětem"*, s. 145.
[131] *DhJ*, fol. 19v.
[132] Ganzfried, *Kicur Šulchan aruch*, sv. I., s. 141.
[133] Miller, „Absolutismus a kontrola: Židé v českých zemích v 18. století", s. 90.
[134] Silber, „Chorin, Aharon" in *YIVO Encyclopedia of Jews in Eastern Europe*. Dostupné z https://yivoencyclopedia.org/article.aspx/Chorin_Aharon (poslední přístup 6. 2. 2022).
[135] Miller, „Absolutismus a kontrola: Židé v českých zemích v 18. století", s. 90.

Německý rabín Jákov Emden (1697–1776), jenž se v 18. století proslavil jako odpůrce šabatianství a frankismu, zastával názor, že většina Židů v českých zemích náleží k výše zmíněným sektám.[136] Geršom Scholem se naopak domnívá, že situace nebyla natolik vyhrocená. Zároveň uznává, že se židovským sektám v Praze v českých zemích v 18. století poměrně dařilo.[137] Dodejme, že chasidské hnutí, snad i vlivem odporu Ezechiela Landaua, v Praze ve zkoumané době příliš popularity a přívrženců nenalezlo.[138]

Co se myšlenkových a názorových proudů mezi pražskými Židy v druhé polovině 18. století týče, je třeba mít na paměti, že zhruba od sedmdesátých let začínají postupně mezi část pražských Židů pronikat myšlenky židovského osvícenství – haskaly.[139] Přestože se haskala v Praze výrazněji etablovala až od 80. let 18. století,[140] vzdělaná pražská židovská elita zřejmě měla o tomto novém myšlenkovém proudu poměrně dobrý přehled již v době událostí zaznamenaných v našem vyprávění.[141] Jak jsem zmínil na počátečních stranách, *Divrej ha-jamim*, nemůžeme považovat za osvícenecký text. Naopak bychom mohli vyprávění chápat jako specifickou demonstraci efektivity tradičního a osvědčeného přístupu k nemocným a umírajícím.

3. Pojetí nemocí a umírání v judaismu

Vyprávění *Divrej ha-jamim* z velké části pojednává o těžké nemoci hlavního hrdiny. O procesu umírání v judaismu existuje rozsáhlá literatura a celý fenomén se vlivem moderních výzev (např. posmrtné darování orgánů) neustálé vyvíjí.[142] Na následujících řádcích si přiblížíme, jakým způsobem Židé v českých zemích přistupovali k umírání a rozloučení se svými blízkými v druhé polovině 18. století. Začněme možnými způsoby prožívání onemocnění, umírání a následné smrti v aškenázských komunitách v analyzované době. Od zkoumané doby až do dnešních dnů se proces v některých ohledech příliš nezměnil.[143]

[136] Miller, „Absolutismus a kontrola: Židé v českých zemích v 18. století". s.97.
[137] Tamtéž.
[138] Harel, *Život Židů v Čechách a na Moravě v 18. století na základě informací z responsí vrchního zemského rabína Ezechiela Landaua*, s. 19.
[139] Harel, *Život Židů v Čechách a na Moravě v 18. století na základě informací z responsí vrchního zemského rabína Ezechiela Landaua*, s.19.
[140] Miller, „Absolutismus a kontrola: Židé v českých zemích v 18. století", s. 98.
[141] Sládek, „Ezekiel Landau (1713–1793) – a Political Rabbi", s. 235.
[142] Dorff, *Matters of Life and Death*, s. 5.
[143] Sacks, „Prayer For Recovery From Illness" in *The Koren Shalem Siddur – Nusah Ashkenaz*, s. 1045.

Chápání nemocí v judaismu není snadno definovatelné. Choroby byly tradičně nejen v židovském léčitelství povětšinou považovány za projev Božího hněvu, nebo trestu.[144] Přímé odkazy na výše zmíněnou myšlenku můžeme nalézt již v Tóře, např. v Deuteronomiu, kde jsou detailně vyjmenovány tresty pro ty, kdo by odpadli od víry. Mezi těmito tresty v tradiční představivosti mohla být příčinou nemoci kletba od Boha, ale i od jiného člověka.[145]

Co se týče modliteb, ve vyprávění je pronášena šabatová verze modlitby *Mi še-berach* pro nemocné. V případě vypuknutí onemocnění se může pronášet také modlitba za uzdravení (*tfila le-chole*). Modlitbu, pokud je to možné, pronáší sám pacient a jedná se o kompilaci žalmů 23, 103, 139, 102 a 86. V případě uzdravení pronáší pacient děkovnou modlitbu za uzdravení, zvanou *tfila la-amod me-choljo*.[146] Naopak v situaci, kdy pacient čelí smrtelné nemoci a blíží se definitivní konec pozemského života, přichází chvíle k vyznání (zpovědi) před smrtí, tzv. *viduj šachiv me-ra*. V *Divrej ha-jamim* už byl stav Josefa Jicchaka Popperse natolik kritický, že jeho okolí přistoupilo právě k této modlitbě.[147] V ideálním případě by umírající měl pronést modlitbu vlastními silami.[148]

O náročném vyrovnání se s umíráním, úmrtím a zejména následným truchlením nad blízkou osobou pojednává dílo názvem *Evel rabati*, rovněž známý pod eufemistickým názvem *Smachot*.[149] Jedná se o mimokanonický text, jenž je ovšem respektován téměř se stejnou vážností jako ostatní traktáty babylónského talmudu. Dílo můžeme považovat za jeden ze základních textů v tématu přístupu k umírajícím a truchlícím. Traktát se zabývá např. i takovými eventualitami, jako je přistupování k umírajícím sebevrahům.[150] Úvahy a doporučení zmíněné v *Evel rabati* jsou dále rozvíjené v mladších halachických dílech, například v kodexu *Šulchan aruch*. Další rady a instrukce, které nám starší rabínská literatura nabízí ve vztahu k těžce nemocným, bychom mohli nalézt na jiných místech talmudické literatury[151] a v celé řadě pozdějších děl, jakými jsou např. rabínská responsa.

Umírání v předmoderní v židovské i nežidovské evropské kultuře mělo několik specifik. Člověk měl v ideálním případě umírat ve středu určitého shromáždění. Osamělé umírání bylo vnímáno jako cosi nepřijatelného a neblahého.[152] Obávaným strašidlem pro tehdejší společnost představovala náhlá smrt, která se zcela vymykala pojetí „spořádaného umírání“ a narušovala

[144] Porter, *Dějiny medicíny*, s. 106.
[145] Patai, Bar-Yitzhak. *Encyklopedia of Jewish Folklore and Traditions*, s. 168.
[146] Sacks, „Prayer For Recovery From Illness“ in *The Koren Shalem Siddur – Nusah Ashkenaz*, s. 1048.
[147] *DhJ*, fol. 10v.
[148] Sacks, „Funeral Service“ in *The Koren Shalem Siddur – Nusah Ashkenaz*, s. 1051.
[149] Pojem „smachot“, bychom mohli volně přeložit jako „radosti“. V kontextu smrti a umírání nejsou eufemistické názvy v židovské kultuře vzácností, např. hřbitov se může nazývat *bejt ha-chajim* – dům života/živých apod.
[150] Traktát Smachot 2:3.
[151] Např. bNed 39b.
[152] Ariès, *Dějiny smrti*, s. 35.

přirozený řád světa, navíc znemožňovala umírajícímu provést před smrtí pokání.[153] Ve zkoumané době bylo důležité umírajícího na smrt připravit.[154] Pro blízké osoby umírajícího bylo důležité být při tom, kdy odchází duše z těla.

Jak upozorňuje jeden z předních odborníků na dějiny umírání v judaismu Avriel Bar-Levav, od 17. století můžeme nejprve mezi italskými a posléze i aškenázskými Židy pozorovat nové formy ritualizace umírání.[155] Dodržením náležitých pravidel a rituálů se duše umírajícího připraví k opuštění těla, vstupu do jiného světa a časem i ke vzkříšení. Sami umírající a jejich okolí projevovali přání zemřít, dokud je jedinec „pod kontrolou" a při smyslech.[156] Pravidla a rituály se netýkaly pouze umírajících, ale i příbuzných a blízkého okolí. V těchto případech měla pravidla pomoci se „správným" a nábožensky vhodným prožíváním celého procesu od postupného loučení se s blízkou osobou, až po období smutku po pohřbu. Phillipe Ariès výše zmíněné rituály souhrnně nazývá „obřady na rozloučenou".[157] V tomto ohledu mělo významnou úlohu pohřební bratrstvo – *chevra kadiša*. Popperse navštěvovali členové pohřebního bratrstva, což můžeme považovat za projev vážnosti situace. Členové bratrstva zpravidla přicházeli k umírajícím, aby u nich byli v posledních chvílích života na tomto světě. Umírající neměli mít pocit osamění.[158] Jednalo se o jednu ze základních povinností bratrstva.[159] Posláním spolku byla nejen péče o nemocné a umírající, ale i následné rituální očištění těla zemřelého (*tohora*), pohřeb a pomoc pozůstalým. Nezanedbatelnou roli měli členové bratrstva při motivování umírajících k sepisování závětí a také k urovnání dluhů.[160] Být členem chevry kadišy patřilo, a pokud tato organizace existuje, stále patří, k velice vážené výsadě, která vyžadovala splnění přesných podmínek.[161]

Zemřít „správným způsobem" bylo důležité i z nadpřirozeného hlediska. Ve zkoumané době byla stále rozšířená víra v démony, čarodějnice a zlé síly. Například posednutí dybukem představovalo v představách Židů 17. a 18. století reálnou hrozbu,[162] a proto ani exorcismus

[153] Ariès, *Dějiny smrti*, s. 25.
[154] Bar-Levav, „Games of Death in Jewish Books for the Sick and the Dying", s. 22.
[155] Bar-Levav, „Dying by the Book", s. 71.
[156] Bar-Levav, „Games of Death in Jewish Books for the Sick and the Dying", s. 12.
[157] Ariès, *Dějiny smrti*, s. 29.
[158] Bar-Levav, „Games of Death in Jewish Books for the Sick and the Dying", s. 24.
[159] Svobodová, *Chevra kadiša v Praze*, s. 29.
[160] Bar-Levav „Games of Death in Jewish Books for the Sick and the Dying", s. 14.
[161] Svobodová, *Chevra kadiša v Praze*, s. 47.
[162] Dybuk je duch zemřelého Žida, jenž byl během svého života natolik hříšný, že byl posmrtně odsouzen k utrpení mimo zásvětí. Aby tomuto trýznivému „mezistavu" unikl, snaží se vstoupit do těla jiné židovské osoby. Viz Lhotová. *Koncept dybuka v raně novověké aškenázské židovské kultuře: Popis exorcismu v Mikulově (1696)*, s. 32.

nebyl pro evropské židovstvo neznámým pojmem.[163] Dodržením náležitých rituálů se mohl minimalizovat vliv zlých nadpřirozených sil.[164]

Tématem správné smrti se od 17. století zabývala řada židovských učenců. Bar-Levav vyzdvihuje především dílo *Maavar Jabok*[165] od Jákova Berechiji Modeny (tento rozšířený spis je zmíněn i v *Divrej ha-jamim*). Text je koncipován jako jakási „příručka" pro vstup do posmrtného světa. Můžeme se setkat s názorem, že text *Maavar Jabok* je prodchnutý myšlenkami luriánské kabaly.[166] Tematicky blízké výše zmíněnému je i dílo *Sefer zichron Aharon*[167], což můžeme považovat za mladší zkrácenou verzi *Maavar Jabok*. Z tohoto díla bylo Poppersovi rovněž předčítáno. Kniha se zabývá posledními věcmi a skutky člověka na tomto světě. Jedná se také o svého druhu kompilaci modliteb pro a za nemocné, zesnulé, při pohřbech a na hřbitově.

Co se týče smrti, již v Hebrejské bibli můžeme najít nespočet odkazů na smrt a umírání. Tělo má spíše funkci schránky. Naopak duše je to, co by mělo přetrvat věčně. V případě lidská duše žije dál v ráji do doby vzkříšení, kdy dojde k opětovnému spojení těla a duše.[168] Na smrt je také třeba hledět realisticky. V tváří tvář smrti jsme si všichni rovni a smrt je přirozenou součástí naší existence.[169]

V našem vyprávění je hlavní hrdina již připravován na definitivní pozemský konec, ačkoliv se jeho okolí snaží zmást Anděla smrti[170] změnou pacientova jména.[171] Tento zvyk je doporučen již v gemaře.[172] Jedná se o zvláštní mystickou techniku, která snad byla v předmoderní době v aškenázském prostředí příležitostně používanou praxí. Jménům se v judaismu tradičně kladl veliký důraz a symbolika.[173] Jméno předurčovalo nejen charakter nositele, ale i jeho osud. Přejmenováním, nebo v případě Josefa Jicchaka doplněním dalšího jména, se mohlo docílit změny osudových plánů. Krátce před svou smrtí byl přejmenován např. i v dřívějších kapitolách zmíněný Jom-Tov Lipmann Heller.[174] Nezřídka bylo přejmenování, či doplnění dalšího jména, chápáno rovněž jako projev poděkování Bohu za překonané strasti.[175]

---

[163] Patai et al., *Encyklopedia of Jewish Folklore and Traditions*, s. 124.
[164] Chajes, *Between Worlds*, s. 136.
[165] Poprvé vydáno tiskem v roce 1626 v Mantově.
[166] Goldberg, *Crossing the Jabbok*, s. 88.
[167] Poprvé vydáno tiskem v roce 1682 v Praze.
[168] Isaacs, *Every Person Guide to Death and Dying in the Jewish Tradition*, s. 56.
[169] Viz Gn 48,21 a 1 Kr. 2,2.
[170] V rabínské literatuře je Anděl smrti nejen Božím vyslancem, ale je mu přikládána i celá škála vlastností a nadpřirozených schopností. Ačkoliv se jedná o božské stvoření, v některých případech jej lze oklamat. Viz Patai; Bar Yitzhak, *Encyklopedia of Jewish Folklor and Traditions*, s. 28.
[171] *DhJ*, fol. 9v.
[172] bRH 16b.
[173] Trachtenberg, *Jewish Magic and Superstition*, s. 78.
[174] Davis, *Jom Tov Lipmann Heller (1578–1654). Portrét rabína,* s. 352.
[175] Sadek, *Kabala a pražská judaika*, s. 119.

Zmatení Anděla smrti nebylo v předmoderní době pouze židovským specifikem. Jak uvádí Richard van Dülmen, víra v magií, mystiku a „oklamání smrti“ byla silně zakořeněna i v rámci křesťanského obyvatelstva tehdejší Evropy.[176] V kontextu doby je namístě připomenout hluboce zakořeněný strach z pohřbení zaživa.[177] Tento strach šel napříč komunitami a socioekonomickými skupinami.

V *Divrej ha-jamim* se můžeme setkat i s dalšími rituály. Vigilie u Poppersova lože, při kterých se četly pasáže ze Hebrejské bible a *Mišny*. Skupinové modlitby nejen u nemocného, ale i v synagogách a na hřbitovech ve Vídni a v Praze.[178] Zejména popis skupinových modliteb v Praze, kterých se měli zúčastnit stovky lidí, je ve vyprávění barvitě vylíčen.[179] Organizované skupiny modlících se přimlouvali u zesnulých Poppersových příbuzných za našeho protagonistu. Souvisí to s tehdejším přesvědčením, že mrtví existují vedle živých a mrtvím se připisovali zvláštní schopnosti. [180] Koncept přímluvy u Boha prostřednictvím zesnulých vychází z talmudického traktátu Taanit[181] a nejednalo se o vysloveně vzácnou záležitost.[182]

4. Lékařství v 18. století a problematika stanovení retrospektivní diagnózy

Popis poskytované zdravotní a lékařské péče je zásadní součástí analyzovaného vyprávění. Přibližme si, jakým způsobem fungovala zdravotní péče v druhé polovině 18. století a proč je problematické stanovení retrospektivní diagnózy.

Pro lepší představu si nejprve uveďme několik základních poznatků k úrovni lékařské péče ve zkoumaném období. S přihlédnutím na počet obyvatel v tehdejší habsburské monarchií je zřejmé, že počet kvalifikovaných lékařů byl nedostatečný. Řada pacientů se uchylovala k různým ranhojičům a mastičkářům mnohdy pochybných znalostí.[183] Nemocnice v moderním smyslu ještě neexistovaly. V některých městech, a při panských sídlech, byly provozovány špitály, nicméně se nejednalo o místa, kde by byla poskytována zdravotnická péče. Špitály měly spíše zaopatřovací charakter a sloužily především jako útulky pro sirotky, chudé, hendikepované a dlouhodobě nemocné. O náležitý chod těchto „charitativních ústavů“ se staraly jeptišky a mniši.[184]

[176] Dülmen, *Kultura a každodenní život v raném novověku*, sv. 3, s. 55.
[177] Tinková, *Zákeřná Mefitis*, s. 184.
[178] *DhJ*, fol. 13v a 18v.
[179] *DhJ*, fol. 18r.
[180] Greenblattová, *„Aby vyprávěli svým dětem“*, s. 188.
[181] bTaanit 16a.
[182] Patai; Bar-Yitzhak, *Encyklopedia of Jewish Folklore and Traditions*, s. 101.
[183] Black, *Evropa osmnáctého století*, s. 292.
[184] Secký, *Staropražské špitály*, s. 34.

Špatný zdravotní stav obyvatelstva, který následně vedl k nízké efektivitě práce a menšímu počtu bojeschopných vojenských rekrutů, motivoval během 18. století habsburské panovníky k postupným zdravotnickým reformám.[185] Vznikají prvotní snahy o centralizaci a institucionalizaci medicínského vzdělání, celkové zdravotní péče a prevence. Habsburská monarchie byla v rámci tehdejší Evropy průkopníkem inovátorského přístupu k veřejnému zdraví ze strany státního aparátu.[186]

Podle současných badatelů postupně od 16. století dosáhla medicína ve střední Evropě značného stupně samoregulace a kolektivní identity.[187] Až do vzniku vzdělávacího monopolu lékařských fakult v polovině 18. století proces získávání medicínského vzdělání mohl probíhat následujícími způsoby.[188] Zkušený lékař, možná přesněji ranhojič, si postupně vychoval svého nástupce. Ranhojičství bylo v tehdejší společnosti považováno za řemeslo. Učednické období v průměru trvalo v rozmezí pěti až sedmi let a poté měl učeň absolvovat odborné přezkoušení na univerzitách v Praze, anebo ve Vídni. Pokud uspěl, byl přijat do lékařského cechu v příslušném městě. Přijetím do cechu získal nový ranhojič i povolení k provozování praxe. Tímto způsobem se jedinec mohl stát ranhojičem (nebo chirurgem, či lékárníkem) v menším městě. Ranhojič, lidově felčar, tedy neměl univerzitní titul, neměl mnohdy ani na dobové poměry ideální medicínské znalosti, ale měl možnost slušného živobytí a v rámci konkrétní komunity se stal váženou osobou. Zcela běžnou praxí bylo, že se „ranhojičské řemeslo“, včetně pomůcek, v rodinách dědilo z otce na syna.[189]

Vedle výše zmíněných „cechovních lékařů“ působili i různí samoukové a porodní báby. Státní úřady se od poloviny 18. století snažily tento druh podnikání ze společnosti jako nebezpečný a zpátečnický vymýtit.[190] Ještě na konci 18. století se však léčitelství a mastičkářství věnovali i městští kati a zejména rasové.[191]

Získat oficiální, státními úřady uznané, lékařské vzdělání bylo oproti výše zmíněnému nesmírně obtížné. Snahy o utvoření státního monopolu a standardizace procesu vzdělávání nových lékařů můžeme v habsburské monarchií datovat zhruba od poloviny 18. století.[192] Do té doby přetrvával zastaralý a poměrně složitý systém lékařského vzdělávání založený na

[185] Květ; Tinková, *Jan Theobald Held*, s. 38.
[186] Květ; Tinková, *Jan Theobald Held*, s. 39.
[187] Porter, *Dějiny medicíny*, s. 323.
[188] Porter, *Dějiny medicíny*, s. 324.
[189] Květ; Tinková, *Jan Theobald Held*, s. 41.
[190] Květ; Tinková, *Jan Theobald Held*, s. 40.
[191] Pro příklad uveďme chebského kata Karla Hussa, jenž ve zkoumané době dosáhl velkého věhlasu jako léčitel a znalec lidské anatomie nejen v habsburské monarchii, ale i v německých zemích. Viz Boháč. *Deset obrazů z dějin Chebského muzea*, s. 35.
[192] Květ; Tinková, *Jan Theobald Held*, s. 40.

akademických kvalifikačních předpokladech.[193] V čele systému stál institut *collegium medicum*, jenž podléhal přímo panovnickému dvoru a který sdružoval špičkové lékaře a znalce medicíny. Uchazeči o titul doktora medicíny museli na závěr svého studia předstoupit před *collegium medicum* s prezentací klinického případu. Pokud přesvědčili přítomný poradní sbor, získali diplom a zároveň i licenci k lékařskému povolání. Licence tohoto typu v tehdejší habsburské říši mohly udělovat pouze univerzity ve Vídni a v Praze.[194] Takto získaný titul s sebou nesl nejen vážnost, ale i možnost kariérního růstu, kdy ti nejschopnější odborníci mohli působit např. přímo na panovnickém dvoře.

Pro dokreslení situace před postupným zavedením vzdělávacích reforem studia medicíny uveďme jeden z požadavků přijímacího řízení ke studiu. Jednalo se o přísahu na neposkvrněné početí Panny Marie. Požadavek byl zrušen až v roce 1782 a umožnil studium medicíny nejen Židům, ale i protestantům a ostatním nekatolíkům.[195]

Židé mohli již před rokem 1782 studovat medicínu ve střední Evropě např. na univerzitách v Lipsku, Halle a Mohuči.[196] Jak víme z příkladu v předcházejících kapitolách zmíněného Jonase Mišl Jeitelese,[197] lékařskou péči v Praze mohli lékaři židovského vyznání až do osmdesátých let 18. století poskytovat pouze svým souvěrcům. V tomto ohledu je dosud nejasný příběh a vzdělání lékaře Menachema Mocerata, jenž byl u Popperse a poskytoval mu péči. Je možné, že lékařské vzdělání, pokud nějaké, získal v Itálii, kde bylo studium medicíny ve zkoumané době Židům poměrně otevřené.[198]

Až do konce 18. století měli v otázkách lékařské péče v židovských komunitách často větší autoritu rabíni než lékaři.[199] Přesto od druhé poloviny 18. století můžeme vypozorovat postupné etablování autority lékařů.[200] Ranhojičstvím a bylinkářstvím se v židovských komunitách intenzivně zabývaly i ženy.[201]

Medicína a zejména otázky týkající se lékařské etiky byly v předmoderním evropském judaismu velikým tématem, kterému se věnovali i přední rabínské autority jako Gaon z Vilna a další.[202] Lékařské povolání (řemeslo) bylo mezi evropskými Židy v době sepsání našeho vyprávění celkem běžné a řada Židů si dokázala vybudovat respektovanou pozici jako osobní

[193] Porter, *Dějiny medicíny*, s. 324.
[194] Porter, *Dějiny medicíny*, s. 324.
[195] Květ; Tinková, *Jan Theobald Held*, s. 41.
[196] Efron, *Medicine and the German Jews*, s. 45.
[197] Viz https://www.jewishencyclopedia.com/articles/8573-jeiteles-jeitteles#anchor4 (poslední přístup 3.12.2022).
[198] Viz Collins, „Jewish Medical Students and Graduates at the Universities of Padua and Leiden: 1617-1740."
[199] Efron, *Medicine and the German Jews*, s. 186.
[200] Bar-Levav, „Games of Death in Jewish Books for the Sick and the Dying", s. 26.
[201] Patai; Bar-Yitzhak, *Encyklopedia of Jewish Folklore and Traditions*, s. 167.
[202] Kahana, תרנגולת בלי לב, s. 165.

lékaři bohatých měšťanů a šlechticů.[203] Není překvapivé, že Židé s lékařským vzděláním bývali důležitými členy pohřebních bratrstev.[204]

Co se týče lékařské péče, ta byla nejen nedostatečná, ale pro většinu tehdejšího obyvatelstva i nedosažitelná. Jak jsem nastínil výše, lékařů s oficiálním univerzitním titulem bylo až do druhé poloviny 80. let 18. století relativně málo a povětšinou působili ve službách bohaté aristokracie, duchovenstva nebo měšťanstva. Ačkoliv se v textu *Divrej ha-jamim* na mnoha místech odkazuje na přítomnost lékařů,[205] s přihlédnutím na tehdejší poměry je možné, že se nejednalo primárně o lékaře v užším smyslu s patřičným vzděláním z Vídně, či Prahy. Můžeme předpokládat, že se jednalo o hůře vzdělané městské léčitele a ranhojiče, kterých bylo početně více a jejich služby byly dostupnější.

Lékařská diagnostika byla v 18. století pojmem téměř neznámým.[206] Lékař, pokud se dostal k pacientovi včas, zpravidla změřil tep, ručně prohmátl místa po těle, vizuálně ohodnotil moč a „celkový dojem". Jinak byly možnosti stanovení diagnózy omezené.[207] Zároveň samotná představa pojmu nemoc byla v 18. století diametrálně odlišná od dnešního pojetí. V druhé polovině 18. století stále ještě neexistovala vzdělanými lékaři všeobecně uznávaná definice „nemoci" jako takové.[208] O co nejuniverzálnější definici pojmu se ve svých textech pokoušeli mj. Denis Diderot nebo Immanuel Kant.[209] Až do počátku 19. století se lékařství, resp. medicínské znalosti, v Evropě potýkalo s přílišným zobecňováním.[210] Tato skutečnost úzce souvisela s nedostatečnými znalostmi fungování lidského organismu a zdraví. Řada nemocí a zdravotních komplikací se nazývalo jednoduše „břichabol", odborně hypochondrie. V dnešní době relativně banální apendicitida (zánět červovitého výběžku slepého střeva) byla v době sepsání *Divrej ha-jamim* nesmírně nebezpečná záležitost s fatálními důsledky. Nedostatek znalostí o lidském těle a lidské mysli zákonitě s sebou přinášely celou řadu nedorozumění a chybných závěrů, které se často opíraly o lidové pověry.[211]

Lékaři a ranhojiči se často uchylovali k archaickým léčebným metodám.[212] Poppersovi se několikrát provádí flebotomie (venesekce), tzv. „pouštění žilou". Jedná se o starou techniku, která vychází z představy analogie mezi čtyřmi přírodními elementy (oheň, voda, vzduch a

[203] Efron, *Medicine and the German Jews*, s. 34.
[204] Efron, *Medicine and the German Jews*, s. 39.
[205] Jmenovitě pouze Menachem Mocerato.
[206] Vondra, *České země v letech 1705-1792*, s. 341.
[207] Např. stetoskop byl vynalezen až v roce 1816. Viz Porter. *Dějiny medicíny*, s. 344.
[208] Tinková, *Zákeřná Mefitis*, s. 25.
[209] Tinková, *Zákeřná Mefitis*, s. 26.
[210] Tinková, *Zákeřná Mefitis*, s. 33.
[211] Black, *Evropa osmnáctého století*, s. 292.
[212] Cermanová, „Protižidovské násilnosti v Praze", s. 126.

země) a čtyřmi tělesnými šťávami, tzv. *chymoi* (krev, hlen, cholé – žlutá žluč a černá žluč).[213] Již Hippokrates v 5. století př. n. l. zastával v souladu s tzv. „humorální teorií" názor, že vzájemná rovnováha tělesných šťáv je nutným předpokladem pro zdraví člověka.[214] Úkolem medicíny je podle Hippokrata udržovat rovnováhu tělesných šťáv a v případě jejich narušení je obnovovat.[215] Například kašel byl podle Hippokrata způsobován přesunem hlenu z hlavy do plic.[216] Přílišné množství krve v žilním systému bylo považováno za příčinu vzniku nádorových onemocnění.[217] Přesto však byla krev připodobněna míze u stromů a považována za tekutinu života. Pokud lékař dospěl k závěru, že je krve v organismu nadbytek, jednalo se o věc kontraproduktivní a bylo třeba jí z těla odčerpat – provést flebotomii. Třebaže se během staletí medicínské znalosti posunuly, zůstávala flebotomie součástí léčebných postupů až hluboko do 19. století.[218]

Ačkoliv po roce 2000 došlo díky zdokonalení výzkumu vzorků DNA k nebývalému rozmachu paleopatologie, odborné práce ze zmíněného oboru zabývající se příčinami úmrtnosti obyvatelstva ve zkoumané době stále chybí.[219] Pokud budeme spoléhat na prameny a údaje, které máme k dispozici a jejichž důvěryhodnost je předmětem diskusí, tak české země v 18. století zužovaly pandemie varioly (pravých neštovic) a tuberkulózy. Je na místě přistupovat k popisům onemocnění a počtům úmrtí přinejmenším rezervovaně, jelikož nemáme z dané doby spolehlivé zdravotní, lékařské či jiné záznamy.

Nevyhovující hygienické poměry často zapříčinily epidemie břišních infekcí (tyfus, hlavnička, Faulffieber), skvrnivky a úplavice.[220] Pandemie chřipky (tzv. anglický pot) si podle odhadů během roku 1771 vyžádala jen v pražských souměstích a okolí kolem dvou tisíc obětí. Ve stejné době také v pražském ghettu řádila blíže nespecifikovaná epidemie.[221]

K hygienickým a zdravotním problémům v českých zemích ve zkoumané době je třeba zmínit hladomor na počátku 70. let 18 století. Důvodů ke vzniku hladomoru byla jak opakující se neúroda, tak i záplavy a zasažení polí námelem. Souhra zmíněných okolností vedla k nedostatku obilí a následkem konzumace nekvalitních potravin k hromadným otravám.[222]

Na základě výše popsaných poznatků a neznalosti reálného stavu je retrospektivní diagnóza zdravotních potíží Josefa Jicchaka Popperse téměř nemožná. Historický pramen je

[213] Porter, *Dějiny medicíny*, s. 25.
[214] Tinková, *Zákeřná Mefitis*, s. 26.
[215] Porter, *Dějiny medicíny*, s. 56.
[216] Porter, *Dějiny medicíny*, s. 77.
[217] Porter, *Dějiny medicíny*, s. 618.
[218] Porter, *Dějiny medicíny*, s. 261.
[219] Za informace děkuji doc. Karlu Černému z Ústavu dějin lékařství a cizích jazyků 1. LF UK.
[220] Tinková, *Zákeřná Mefitis*, s. 164.
[221] Sadek, *Kabala a pražská judaika*, s. 240.
[222] Za informace děkuji Mgr. Šimonu Krýslovi ze Zdravotnického muzea Národní lékařské knihovny v Praze.

krajně nespolehlivým materiálem ke stanovení možných chorob.[223] Jelikož nemáme k dispozici žádný další pramen o daném případu, nemůžeme ani spekulovat. V obdobných případech dokáže jedině paleopatologie z odebraného vzorku DNA zjistit alespoň dílčí informace. V našem případě jednou z možností, jak zjistit více o možných chorobách Josefa Jicchaka Popperse, by byla exhumace těla a následné detailní prozkoumání včetně odebrání vzorků DNA.

[223] Za informace děkuji doc. Karlu Černému z Ústavu dějin lékařství a cizích jazyků 1. LF UK.

5. Edice

Původní rukopis obsahuje 22 listů. V transkripci přepisuji rukopisný text i s chybami a zkratkami, z nichž zkratky běžné a opakující se nalezne čtenář za textem, zatímco ostatní jsou rozvinuty v hranatých závorkách. Text v některých částech mísí hebrejštinu s jidiš. Je pravděpodobné, že s rukopisem se již v minulosti pracovalo, bližší údaje bohužel chybí.

Fol. [1r] (titulní strana)

דברי הימים \ מאיש הולך תמים, שומע עצת \ חכמים. ידו פתוחה ברחמים, \ לשמוח נפשות עגומים. משיא יתומים \ ומלביש ערומים. ה"ה הראש הקצין \ הר"ר יוסף יצחק הכהן \ פאפרש, יצ"ו, \ חד מהפרתמים, ראשי קציני מנהיגי \ בק"ק פראג הבירה. \ יכונוה עליון לאורך ימים, עד \ עמוד הכהן לאורים \ והתומים. \ נכתב בשנת ויגידו לאמור עוד יוס"ף חי[224] וכי הוא מוש"ל ל"[פ]ק.[225]

Fol. [1v] (vacat)

Fol. 1bis (vacat)

Fol. 2r

איש הי[ה] בעיר המעטירה פראג הבירה, שמו \ החכם רבי יצחק כ"ץ בן מורינו הרב רבי יהודא \ המכונה ליב הכהן, זכרונו לברכה. והוא ממשפח[ת] \ רם, משפחה הנודעה ביחוס ומעלה בכל תפוצות \ הגולה. להם יקרא משפחת פאפיר. והאיש ההוא \ בהיות בבית אביו בימי עלומיו, ראה כי אזלת יד \ אביו מבלתי יכולת לתת לו די ספוקו, אף לחם \ צר. ויאמר: אם אין אני לי, מי לי?[226] אז היחל \ לצאת לפעלו, בנפשו יביא לחמו,[227] וכל בית אביו \ נשען עליו. וד' הצליח דרכו ויכלכל את כל בית \ אביו. והאיש הלך וגדל בשנים ויקח לו אשה יקרה \ בתולה ושמה פרומטיל, תחי[ה]. המה האיש ואשתו \ בזיעת אפם[228] הביאו טרף לביתם[229] די ספוקם, אבל \ עודנה לא הגיעו למעלת העושר. ובנים לא הי[ו] להם, \ כי מתו. ולאיש ההוא שתי אחיות נשואות ומתו \ גם שתיהן[230] והניחו אחריהם יתום ושתי יתומות. \ וירחם האיש עליהם ויקחם לביתו, מפתו יאכלו ומכוסו

Fol. 2v

ישתו,[231] גם בגד ללבוש, וכל צרכיהם לא החסיר, הכל \ כאדם העושה לזרעו יוצאי יריכו.[232] \ בשנת חמשת אלפים חמש מאות וארבע עשרה \ לבריאת עולם, בששה ועשרים לחודש השני, \ הוא חודש אייר,[233] בליל שבת קודש, ממרום שלח אש \ ברחוב היהודים, אשר בפראג. ותלהט האש מסביב \ והבערה ללהב יצאה ראשונה בבית אשר חונה שם \ רבי יצחק ואשתו. והמה על מטתם רדומים. וישמעו \ קול המולה[234] ברחובות קרי[ה].[235] ויקומו והנה את כל קצות \ הבית אכלה אש. וינוסו לנפשם ומכל רכושם לא \ הצילו מאומה. ותהיו נפשם לשלל להם. ובכל זה \ שמו בטחונם ומעוזם על אביהם שבשמים הממציא \ טרף לכל חי. ועודם מחזיקי[ם] בתומתם לגדל את \

[224] Gn 45,3.
[225] Gn 45,8.
[226] *Pirkej avot* 1:14.
[227] Obraz se objevuje např. v liturgii pro Roš ha-šana.
[228] Podle Gn 3,19.
[229] Podle Mal 3,10.
[230] Podle Rút 1,5.
[231] 2 S 12,3.
[232] Gn 46,26.
[233] 18. května 1754.
[234] Ez 1,24.
[235] Pl 1,20.

יתומים הנזכרים ולתת להם די מחסורם. \ והאיש ר[בי] יצחק הולך אחר פרנסתו והיא גם היא \ עשתה לה מחי[ה] כמו הריפות וקמח ומיני מזון \ ויברך ד' את מעשה ידיהם עד אשר גדלו והצליחו \ ויקנו להם בית וד' הרחיב להם מסביב ויעש \ להם בתים.[236] ויקן[237] ר' יצחק הכהן מאת כל שכניו

Fol. 3r

עד אשר הרחיב גבולו ויהי לו בית גדול מאוד בלי \ מצרים, נחלה וכלים מכלים שונים,[238] גם זהב \ ואדרכמונים.[239] וד' ברך אותו בכל וילך הלוך וגדול. \ וד' נתן את חינו בעיני שרי[240] פקידי החיל וכל \ אשר המה עושים. הוא הי[ה] עושה את כל לבושי \ אנשי חיל מקטן ועד גדול. ויפרוץ האיש לרוב ויעל \ במעלות, עד ששמוהו לשר וקצין העדה וישובוהו \ במושב זקנים[241] והוא מתנשא לראש ומנהיג הקהלה. \ וד' נתן לאיש ההוא גם עושר, גם כבוד, גם כסף \ וזהב לרוב ובגדי חופש[242] וכלי חמדה.[243] \

ור' יצחק הנזכר הוא איש שוע ונדיב, ידו פתוחה \ לכל שואל. גם אשתו הגבירה, מרת \ פרומיטל, גם היא עשתה טובות רבות עם עניים \ ועניות. ויתנו את היתומות, בנות אחיות, \ לאנשים ואת היתום השיאו אשה, הכל ביד \ הגדולה והמלאה. ויען כי רבים יחלו פני \ נדיב וכל הפושט יד, נותנים לו מנה יפה.

Fol. 3v

גלל כן עלו צרכי איש ואישה הנזכרים מספר רב \ בכל עת ולא הספיק עבודת משא ומתן, אשר להם \ בפראג, למלאות ספק צרכי ביתם, כי רבה היא. \ ויעתק האיש ויחל לעסוק גם בעיר מלוכה ווינא בכמה \ עניני משא ומתן. וד' נתן אתו לרחמים בעיני \ השרים והפחות[244] - כולם מנשאים את ר' יצחק פאפרש. \ והאיש בפראג ומעשהו בוינא. וילך הלוך ושוב מוינא \ לפראג ומפראג לוינא לרגל המלאכה, אשר הוא \ עושה משאו ומתנו, פעם בכה ופעם בכה.·\

ויהי כי ארכו לו הימי[ם] ותרב משאו[245] ומתנו בוינא. \ בשנת חמשת אלפים חמש מאות ושלושים לב"ע[246] \ נסע ר' יצחק ואשתו מרת פרומיטל לוינא לישב שם \ כמה ירחים ולשוב אל מקומו. כי אף בהיותם בוינא \ עינם ולבם בפראג, כי היא העיר הגדולה לאלקי[ם] \ בתורה ותפלה וכל מעלות ומדות טובות. ואף \ גם זאת בהיותם בוינא לא פסקה צדקתם \ בכל עת, ראש השנה ופורים. ולקרבו[ת] העצים[247]

[236] Ex 1,21.
[237] Gn 47,20.
[238] Ester 1,7.
[239] Ezd 8,27.
[240] Podle Gn 39,21.
[241] Ž 107,32.
[242] Ez 20,27.
[243] Např. 2 Par 36,10.
[244] Podle Est 8,9.
[245] Podle Gn 43,34.
[246] Podle gregoriánského kalendáře 1770.
[247] Podle Neh 10,25 a 13,31.

Fol. 4r

בימי הקור ושאר זמני[ם], הכל כנהוג אצלם בהיותם \ בפראג. ויהי לאיש עבודה רבה ועסקים גדולים \ בוינא ולא נתנו הזמן לשוב אל עירו. וכל אשר \ הוא עושה, ד' מצליח בידו וימצאו האיש ואשתו \ הנזכרים נחת רוח גדול בשבתם בוינא. וכמעט \ שהסיעו מדעתם את עיר מולדתם ועזבו את \ ביתם. ויתמהמה האיש ואשתו בוינא ותחום \ השנה ההיא ותחל שנת השלושים ואחת. \

וד' השקיף ממרום קדשו[248] וחשב מחשבות בל ידח \ ממנו נדח.[249] וכל ישתקע האיש ההוא \ בוינא, מקום אשר אין שם בית אלקי[ם], בית הכנסת \ ובית המדרש. ויעזוב מקום קברות אבותיו, קהלה \ קדושה פראג המפוארה, אשר שם יתנו צדקות \ ד' יומם ולילה, לא יחשו[250] מתורה ועבודה. ושם תשעה \ בתי כנסיות הגדולים, מלבד בתי כנסיות הקטני[ם] \ ובתי מדרשות וכמה מדות טובות ודברים רבי[ם], \ אשר אין כמוה בכל הגולה.

Fol. 4v

בשנה ההיא, בחודש אדר, ביום השני, ארבעה \ לחדש,[251] נתקיים ברבי יצחק הכהן מקרא, \ שכתוב אשרי הגבר אשר תיסרנו וכי'[252] וד` חפץ \ דכא ויחל[253] ונפל למשכב. ומיד הכביד עליו \ החולי מאד מאד. והתחלתו הי[תה] בחולי המעים \ חזק מאד. והרופאים הגדולים, אשר להם יד ושם[254] \ בחכמת הרפואה, השתדלו בכל כחם למצוא לו \ מזור ותרופה ולא יכלו להקל מעליו. אך בשרו עליו \ יכאב[255] וכל משכבו נהפך בחליו. ומעדו כל אבריו \ ויתפקקו כל חוליותיו.[256] והאיש נעתק מחולי אל חולי \ ותבער אש בעצמותיו בוערת[257] בקרהבו. וצוו \ הרופאים להוציא דם מאחד מגידיו כמשפטם. \ והוציאו ממנו משקל שנים עשר אונצין,[258] גם נתנו \ שאר רפואות לכבות האש ולא יכלו. למחרת, \ ביום החמישי בחודש, בעלות השחר, באו הרופאים \ וראו, כי הנה חום האש מתגבר והולך והיום \ בוער כתנור. וצוו להוציא דם שנית במשקל

Fol. 5r

הראשון ויעשו כן. בלילה ההיא, אור ליום הרביעי, \ ששה לחודש, ראו הרופאים כי מים רבים לא יוכלו \ לכבות האש ויאמרו להוציא ממנו דם פעם שלישית, \ במשקל שנים עשר אונצין, כפעם בפעם. ויתחכמו \ הרופאים בעצה ויתנו לו רפואות שונות והנה \ שוא תשועת אדם.[259] ויהי בלילה והנה החולה \ מעצמו התגבר טבעו ויוציא מותרות, אשר בקרבו, \ דרך פיו. ומחמת זה סר כחו ונחלשו אבריו עד \ מאוד. ובכל זה שמחו הרופאים על ככה, כי שפטו \

---

[248] Ž 102,20.
[249] Viz 2 S 14,14: לֹא־יִשָּׂא אֱלֹהִים נָפֶשׁ וְחָשַׁב מַחְשָׁבוֹת לְבִלְתִּי יִדַּח מִמֶּנּוּ נִדָּח (*Bůh však nechce život odejmout a velmi se rozmýšlí, aby zapuzeného od sebe zapudil nadobro*).
[250] Podle Iz 62,6.
[251] Pondělí 18. února 1771.
[252] Ž 94.12.
[253] Podle Iz 53,10.
[254] Iz 56,5.
[255] Job 14,22.
[256] Podle bBer 28b: „Když se někdo modlí, je třeba, aby se [když se má poklonit], poklonil tak, že vystoupí všechny páteřní obratle.“
[257] Jr 20,9.
[258] Dvanáct uncí, tedy přibližně 0,36 litru krve podle moderního přepočtu (1 unce = 28,35 gramu).
[259] Ž 60,13.

שגבר הטבע להוציא ממנו את כל הארס השורף \ בו ויקוו לעת מרפא והנה בעתה, כי האש \ הולך וחזק. ויהי בבוקר, יום רביעי, יראו הרופאי[ם], \ פן תאכלנו אשו הגדולה, כי תצא אש בפנימיותיו \ ותוכו נחר.[260] ועשו רפואות ומני תחבושת מבהוץ. \ ויאמרו להוציא דם פעם רביעית וכאשר ראו, אשר \ אין בכח הרפואה להועיל לו, אז אמרו לבני בית, \ כי יראו לנפשו, לאשר כבר שלט הארס, שקורין \ בראנד[261] בכל דמו ואפילו הנפש.

Fol. 5v

ופקידיו ומשמשיו, אשר עמו בביתו, דברו להחולה דברי \ תנחומין והזכירו אותו, שיקבל על נפשו דברים טובי[ם] \ לפדיון נפשו. והשיב החולה ר' יצחק הנזכר: טוב \ הדבר וגם אנוכי חשבתי כן על משכבי כל הלילה \ תוך הדברים האלה. \

ויבא נשיא העדה, האלוף הראש הקצין, מהור"ר \ ישראל פרענקיל, לביקור את החולה. ויאמר \ ר' יצחק הכהן החולה אליו: את אשר נדרתי, אשלם. \ והנני נותן לבית המדרש של תינוק[ו]ת, אשר בפראג, \ מאה זהובי[ם]. ויצו לפקידו ליתנם ליד הגביר ר' ישראל, \ לשלחם לפראג. ויעש כן. ויען עוד ר' יצחק הנזכר \ ויאמר: מלאתי ידי היום לד' וזה החלי לעשות ועוד \ בלבי דברים טובים וצדקות רבות, לעשות תשובה \ תפלה וצדקה וחסד. והזמן יגיד את הכל והי[ה] \ ד' בעזרי[262] להוציא מחשבותי הטובים למעשה הפועל. \ ותוך הדברים הכביד עליו חליו מאד ויאמר: \ ראשי, ראשי! ומרוב חום האש הבוער בקרבו

Fol. 6r

אבדו עשתנותיו.[263] והתחיל לדבר ולבו כל עמו,[264] יחוג[265] \ וינוע כשכור ולא היתה דעתו שלימה כמשפט \ החולים, אשר הם בחבלי מות.[266] ויהי כאשר \ נתישבה דעתו, קרא את הגבירה, מרת \ פרומטיל, ותבא ותעמוד לפניו ואמרה, כי אישה \ קיבל על עצמו, עוד כל ימי חייו תער לא יבא על \ בשרו.[267] והיא, היקרה מרת פרומטיל, בפה פרשה \ לעניים וידי[ם] שלחה לאביונים הנמצאים בוינא \ בעת ההיא ופיזרה סך רב בשפע גדול \ ובנדיבות לב.·\

בימים ההם כשבת על כסא הוראה[268] בפראג רב \ הגאון המפורסם רבי יחזקאל הלוי לנדא, \ אשר נתקבל מעיר יאמפלא,[269] אשר במדינת פולין, לאב \ בית דין ור"י לעיר פראג. ויבא שמה שנת חמשת \ אלפים חמש מאות וחמש עשרה[270] ומאז בואו לפראג, \ היה ר' יצחק פאפרש רגיל בבית הרב הזה ושומע \ לעצתו ברוב דבריו. ועיניו ראו, כי עצתו \ אמונה, הצליחו וגם עשו פרי לטובת ר' יצחק

[260] Ez 15,4.
[261] Viz Grimm, *Deutsches Wörterbuch*: der heisze brand, *gangraena*, *inflammatio*, *fieberhitze* (https://woerterbuchnetz.de/?sigle=DWB#2 , poslední přístup 28.9.2023).
[262] Ž 118,7.
[263] Ž 146,4.
[264] Orig. *libo bal imo* – přibl. byl mimo sebe, vědomí jej opustilo.
[265] Zde slovesný tvar od kořene √ חגג(slavit svátek) snad v původním významu otáčet se, točit se.
[266] Ž 116,3.
[267] Srov. Nu 6,5 a zákony pro nazíry v *Mišně*, zejména mNaz 6:3.
[268] Est 1,2.
[269] Jampil, dnes ukrajinské město v Doněcké oblasti na Ukrajině.
[270] Podle gregoriánského kalendáře rok 1755.

Fol. 6v

ולכן נתקרב רבי יצחק הכהן בבית הרב והוא \ אוה בו. ויהי בהכביד עליו חליו ויבקש מפקידו \ להודיע לרב הנזכר כי הוא בצרה גדולה ואולי \ יבקש הרב רחומים עליו. וכמו כן צוה להודיע \ להרב הגדול רבי יהודא ליב קאסוויץ, ראש בית \ דין בפראג,·כי הוא שכינו הקרוב אל ביתו \ וגם שארו של ר' יצחק.[271] ויעשו כן ויכתבו לבן \ אחותו של ר' יצחק ושמו ר' יעקב ליבנא.[272] נכתב \ ונחתם בשם דודו את כל הדברים האלה. \

והשמועה באה לפראג ביום שבת קודש בתשעה \ לחודש[273] והגאון רבי יחזקאל הי[ה] בהאלט \ נייא שול[274] בתפלת שחרית. ומיד אחר תפלת מוסף \ לא אחר לאסף אנשים עניים בני תורה ויתפללו \ בעד ר' יצחק הכהן ויעתירו אל ד' ישלח דבריו וירפאהו. \ וכן צוה הרב לתלמידי לעשות כן בבית הכנסת \ של הבחורים, אשר היא בביתו. וכדברים האלה \ נעשה בבית הרב רבי ליב קאסוויץ, ראש בית דין.

Fol. 7r

על פי פקודת הרב רבי ליב קאסוויץ הנזכר ור' יעקב \ בן אחותו של ר' יצחק פ[אפ]ר[ש] נתן לאביונים ולהבחורים \ אשר התפללו ככל אשר צוה עליו הגאון אב בית דין \ והרב ראש בית דין הנזכרים. ותלמידי הגאון רבי \ יחזקאל לא חדלו מהתפלל בעד ר' יצחק הכהן, עד עת \ בא שמועה טובה, כי חזר לאיתנו.[275] כי כן צוה עליהם \ הגאון אב בית דין. גם ר' יעקב ליבנא הנזכר אסף \ אנשים בבית הכנסת קלויז[276] ויתפללו עבור דודו, רבי \ יצחק, מדי יום יום. ביום הרביעי, ששה לחודש,[277] קבלה \ היקרה מרת פרומטיל על עצמה להיות דירתם בפראג. \ ולא ירדו עוד להשתקע בוינא. ואם לפעמים יהי[ה] מן \ צורך, שבעלה יסע לוינא, אז לא יתעקב שם יותר \ משני חדשים ואחרי כן ילך וישוב אל ביתו לפראג. \

בליל החמישי בא החולה ר' יצחק הנזכר לחלישת כח מאד. \ ביום החמשי, שבעה לחדש,[278] ותכהנה עיני יצחק[279] עד בלי \ הכיר את אשתו הגבירה. והאש בערה בו \ ויצוו הרופאים להוציא דם חמישית כמשפט האמור \ למעלה. גם הוציאו לו אבעבועות נפוחים הנעשים

Fol. 7v

מארס הצרעה כמשפט הרופאים. גם עשו לו מיני תחבושת \ משאור ושאר דברים חמוצים. ושפטו, כי הגיע עד שערי \ מות.[280] ובכל זאת אשתו הצנועה, מרת פרומיטל \ לא מנעה עצמה מן הרחמים ותבא בידים שניות \ לעשות עוד צדקות הרבה ללומדי תורה עניים. ונדרה \ הרבה ממלבושי בעלה לתתם לעניים ומיד הפרישה שלושה \ חליפות בגדים, גם קיבלה, שהמלבושים החדשים, \ אשר יעשה אישה לו, יהיו כמשפט והרגל הצנועים. ויהא \ עיקר הבגד ואת התפור מתחת צבע אחד להם. \ והחולה ר' יצחק הנזכר הי[ה] ביום ההוא בטירוף ובלא \ לדעת ידבר ועיניו

[271] Srov. Nu 27,11.
[272] Libna – příjmení odvozené od názvu Libně, srov. variantu Lieben.
[273] Zde chybí přesné datum. V rukopisu je místo prázdné, pravděpodobně určené pro možné budoucí doplnění.
[274] Staronová synagoga.
[275] Srov. Nu 14,27.
[276] Klausová synagoga.
[277] 20. února 1771.
[278] 21. února 1771.
[279] Gn 27,1.
[280] Ž 107,18.

השע.[281] ויהי כאשר בא אליו נשיא \ העדה, האלוף הראש והקצין, רבי ישראל פרענקיל לכפרו \ כפעם בפעם וידבר אל החולה דברי תנחומין \ ויחזקהו ברוח פיו, כפי האפשרי. ותוך הדברים אמר \ לו: חזק ואמן בתשובה ודע את דברי חכמינו ז"ל, הם \ אמרו: תשובה ומעשים טובים כתריס בפני הפורעניות.[282] \ ויזכרהו לצוות על ביתו, איך יתנהגו בעזבונו ויפריש \ חלק טוב לנשמתו ויבחור דבר מסוים לעשות המנו קרן

Fol. 8r

קיימת, כי לא במותו יקח הכל.[283]·גם יעשה חלוקה בין \ יורשיו ויפריש מנה לאשתו הגבירה. וכהנה \ הרבה לדבר והוצק חן בשפתיו. אז נתישבה דעת \ החולה, ענה ואמר: כן דברת, יפה דברת. אך לתקן \ דברים כאלה צריך חיזוק ממרום, לטהר הנשמה. \ אז החל רוח ד' לפעמו[284] והחולה רבי יצחק הכהן \ התעורר עצמו בתשובה שלימה ויבקש לבכות. \ וד' שלח עזרתו מקודש והתחיל בבכי גדול ועיניו יזלו \ מים[285] מאז הפוגות.[286] ויען ויאמר: אוי לי, וי לי מכל עמלי, \ שעמלתי תחת השמש.[287] מה אביא לעולם הבא? ויזעק \ בקול גדול: אוי לנו, כי חטאנו! והאיש ר' ישראל משתאה, \ מחריש לדעת[288] מה יהי[ה] בסופו. ויהי כאשר כלה \ לדבר ושתק מעט, חזר רבי ישראל להזכירו עוד, \ שיגלה לדעתו, כדת מה לעשות[289] ברכושו ויצוה כפי \ רצונו הטוב. ותוך הדברים כבד עליו ראשו \ ונטרפה דעת החולה ר' יצחק הנזכר לשעה קלה. \ והנה שבה רוחו אליו בישוב דעת נכונה ויחל \ להצדיק עליו את הדין, אמנם כבר הוחלש כח

Fol. 8v

הדיבור, רק שפתיו נעות ואמר בקול נמוך אלה הדברי[ם]: \ צדיק אתה ד' וישר[ים] משפטיך. תוך כך התאספו \ הרופאים ובאו בעצה אחת במשפטם וישאלו את \ פיו החולה, האם מרגיש איזה כאב בראשו או \ באבריו. והשיב להם, כי מאומה לא יכאב לו והוא \ בריא וחזק בכל גופו. והי[ה] זה מפאת אומץ\ תגבורת החולי על הטבע נלאה להרגיש מכאוביו. \ ושאלו עוד הרופאים את פיו על אודות הדם, אשר \ הוצאו ממנו וגם על תחבושת ארס הצרעה, שעשו לו. \ ולא ידע אם נעשה עמו דבר. אחר חצות היום באו \ הרופאים שנית יחד בעצה. ומצאו את החולה \ במעמד גרוע מאוד. ויאמרו, כי הנה שתי קצותיו \ אכלה אש[290] ויקראו שמה תבערה, שקורין בראנד[291] \ ואמרו, כי מות ימות. ותאמר הגבירה מרת \ פרומטיל, לכתוב עוד לפראג, לעשות פדיון לנפש \ בעלה, רבי יצחק הכהן. ויעשו כן. אור ליום \ השישי ח' אדר,[292] אחר חצות הלילה, ישן שינת קבע.

[281] Iz 6,10.
[282] Pirkej avot 4:13.
[283] Ž 49,18.
[284] Sd 13,25.
[285] Ž 147,18.
[286] Podle Pl 3,49.
[287] Kaz 9,9.
[288] Gn 24,21.
[289] Est 1,15.
[290] Ez 15,4; recte שני.
[291] Viz pozn. 259.
[292] 22. února 1771.

Fol. 9r

ולמחרת היום הקיץ משנתו וישב על המיטה ודיבר \ דבר דבר על אופנו[293] בהשכל ודעתו. ויבאו הרופאי[ם] \ ויאמרו, כי טוב הוא ויתנו לו מיני רפואות \ ותמרוקים כתמול שלושים. בשעה עשירית, והנה \ תרדימה נפלה עליו וישן כמו שני שעות. ויקץ ויתנו \ לו לשתות וישת וירדם שנית, כמו חצי שעה. ויקץ \ וישת עוד ועיניו לא ראו ולא הכיר מכל הנצבים עליו. \ וישן כבראשונה ומשמשיו העומדים עליו לשרתו, \ המה ראו ויבינו, כי שינת תרדמה היא[294], זו אשר לא \ נסה באלה ומשונה היא זו מיתר השינה, אשר הי[ה] \ לו עד עתה. ויקראו להרופאים ויאמרו, כי \ החולי עלה אל הראש והנה בן מות הוא. \

והגבירה, הצנועה מרת פרומטיל, תחי[ה], עודנה \ מחזיקה במעוז מבטחה[295] ועינה ולבה אל \ הרופא חנם, אשר לא יפלא ממנו דבר. ותשלח \ לאסף את כל העדרים הלומדי תורה, אשר נמצאו \ בעיר ההיא, בוינא. ויקרא לאלקים בחזקה.

Fol. 9v

ועשו פדיון נפש ויקראו לו שם חדש. ועלה הגורל לשם \ החולה יוסף – וברוך המקום, שעלה כן ויוסף ד' שנים \ על שנותיו. אחרי כן חזרו ובאו הרופאים והוצא \ פעם שישית דם מגידיו. ופתחו הנפוחות, אשר העלו \ בארס הצרעה והחולה לא ידע מכל אשר נעשה, \ כי לא הרגיש ועיניו היו פתוחות, אבל לא ראו \ מאומה, כי ניטל חוש הראות. ויקחו נר דלוק ויעבירו \ לנגד עיניו אנה ואנה והוא לא ידע אם נעשה \ עמו דבר. אחרי כן אמרו אליו בני ביתו, כי \ שבת היום לד', שבת היא מלזעוק[296] ויכלה היא שתרחם. \ אז נתעורר החולה והתחיל לאמור אשרי[297] ובא לציון[298] \ ובהגיע לפסוק ברוך הגבר, אשר יבטח בד',[299] כפל \ המקרא הזה כמה פעמים. ואחרי כן אמר עלינו \ לשבח[300] ואחרי כן הרבה לדבר דברים מעורבים \ כמשוגע. שוב אמרו לו העומדים מסביב והזכירו \ אותו, שיקרא את שמע. ויאמר: טוב הדבר. ויקראו

Fol. 10r

לפניו מסירות מודעא[301] גם וידוי הקצרה[302] ויחוד השם,[303] \ הכל מלה במלה. והחולה עונה על הסדר בקול נמוך \ וחלוש מאוד. אחרי זמן האכילה בליל שבת קודש \ באו חמש עשרה לומדים, אנשים חשובים ולמדו משניות \ אצל החולה. ויזעק זעקה גדולה בקול רם, הולך \ וחזק מאד, כארי ישאג, כי יקום ויתהלך בחוץ. \ והנה מטתו ארבעה גבורים סביב לה, המה \ החזיקו בו בכח גדול ולא נתנוהו לקום, עד אשר \ גברה ידו של החולה ר' יצחק הנזכר על

[293] Př 24,11.
[294] Podle *Pirkej de-rabi Eliezer* 12:7.
[295] Podle Př 21,22.
[296] Zvláštní modlitba *Mi še-berach* pro nemocné, šabatová verze.
[297] Ž 145.
[298] Iz 59,20.
[299] Jr 17,7.
[300] Modlitba *Alejnu* je v různých formách součástí všední i sváteční liturgie.
[301] Halachické opatření zvané *modaa*, při které se velice zjednodušeně člověk zprošťuje vlastnických povinností. Viz https://www.sefaria.org/Shulchan_Arukh%2C_Choshen_Mishpat.250?lang=bi (poslední přístup 11.9.2023).
[302] Zkrácená modlitba *Viduj*. Viz studie.
[303] Modlitba Slyš Izraeli.

גבורת \ הארבעה אנשים וביד חזקה קפץ מהמיטה שלושה פעמי[ם] \ בלילה ההיא. ויהי, כאשר התאמצו משמשיו להחזיקו \ על מטתו, אמר להם: רצחנים! המעמץ עם יציאת \ הנפש, הרי זה שופך דמים.[304] אחר הדברים האלה \ התעורר עצמו ר' יוסף יצחק הכהן והתפלל \ תפלת מנחה גם מעריב. אך לא שת לבו, כי שבת \ הוא, לכן התפלל הסדר של חול, גם שמונה עשרה של \ חול. וישן מעט ויקץ וידבר דברים רבים בלי סדר.

Fol. 10v

אחרי כן פתח את פיו ויברך ברכת דיין אמת[305] \ בסדר ברכה זו. ושאלו אותו מדוע ככה הוא \ עושה. ויען ויאמר, על עצמו הוא מברך שכבר מת. \

ויקרא לסופרו ר' מורי ייטלש. ויאמר אליו, רצונו \ לעשות קרן קיימת. ויען הסופר הנזכר ויאמר: \ הנה כבר עשינו צדקות רבות, גם פדיונים ורבי[ם] \ המתפללים בעדו. ומה שאלתו עוד ומה בקשתו \ ותעש.[306] ויען החולה ר' יוסף יצחק הכהן בקול רם \ ויאמר: אחרתם הזמן מאד, כי טוב להקדים תפלה \ לצרה. והתחיל לדבר בדעה מיושבת ונכונה \ והצדיק עליו את דין שמים בלב שלם. ויאמר: הן \ אמת, כי גדול הכאב מאד והיסורים שיש לי, המה \ קשים ומרים מאד מאד. אמנם עונותיי גדלו מאד \ ואם יקחו כל הסכינים שבעולם ויחתכו את אברי \ אבר אבר לעצמו וכמו כן כל גידיי אחד אחד \ לעצמו, בכל אלה אין די לעמוד בפרוע פרעות[307] \ על גודל העונות וחטאים שעשיתי ומה לי עוד

Fol. 11r

לזעוק אל המלך מלכי של עולם? וחלילה לי להתרעם על \ מדותיו ח"ו! ויקבל ר' יוסף יצחק הכהן כל היסורי[ם] \ על עצמו ויאמר: יהי שם ד' מבורך, ברוך הוא \ וברוך שמו הגדול. אחר הדברים האלה צעק במר \ נפשו מרוב יסורים וגודל כאבו וכל הלילה הרים קולו. \ ויקרא פעם בטירוף ופעם בישוב. כיצד השחר \ עלה בשבת קודש, באו הרופאים ואמרו: את אשר \ הראה כחו הגדול בלילה, הוא מופת, שגבר החולי \ עד למעלה ראש. לכן יעשו הידודים עמו, כפי \ הסדר שעושים עם איש, כי ימות. ויבא ראש דין \ ר' מאיר ליבנא מוינא ור' מורי ייטלש הנזכר והתחילו \ בדברי תנחומים לחזק דעת החולה. ותוך הדברים \ המה מעוררים אותו להתוודות ולהתחרט על מה \ שעשה נגד התורה וליחד שם שמים בקריאת שמע. \ והחולה הי[ה] מוטל כאבן דומם ועיניו פתוחות

Fol. 11v

[ו]לא ראה ולא הכיר שום אדם. והלכו אנשים הנזכרים \ ממנו לבית התפלה, להתפלל שם בהשכמה. ואחרי \ לכתם נתישבה דעת ר' יוסף יצחק הכהן וימהרו \ משמשיו ויקראו את האנשים לבוא אצלו. ויבואו וידברו \ אליו בדברים הראשונים ויאמרו: הרבה חולאים התודו ולא \ מתו, כי הקב"ה ברחמיו העצומים שלח דברו וירפאם. \ ויאמר ר' יוסף יצחק: קראו לפני ואנוכי אענה אחריכם! \ ויקרא סופרו ר' מורי לפניו ככל הקריאה, אשר קרא הלילה – \ מסירות, מודעא והוידוי ויחוד השם. הכל כמה שנאמר \ בספר זכרון אהרן.[308] והוא עונה אחריהם כקול נמוך, \ כפי כחו. ויקרא

[304] mŠab 23:5: „Kdo by zatlačil [oči] v okamžiku, kdy duše odchází, prolil krev, [protože urychlil smrt onoho člověka].“
[305] Zvláštní druh požehnání בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם דַּיַּן הָאֱמֶת.
[306] Podle Ester 7,2.
[307] Viz Sd 5,2.
[308] *Sefer zichron Aharon*, raně moderní dílo zabývající se přístupem k umírání v judaismu. Viz studie.

עוד לפניו יגדל אלקים חי, אדון עולם, \ מזמור שיר ליום השבת. והוא עונה מלה במלה. ויהי, \ כי הפסיק ר' מורי את דבריו, אז אמר החולה מעצמו \ ויהי נועם[309] עד בישועתי[310] והאנשים הנזכרים חזרו \ לבית התפלה והתפללו וקראו בתורה סדר השבוע \ ופרשת זכור.[311] והחולה חזר למכאוביו וצעק במר

Fol. 12r

נפש[312] ובשגעון ינהג. אחרי יציאת בית הכנסת \ התפללו כמעט כל בני הקהל בעד החולה רבי \ יוסף יצחק הכהן. ורוב קציני וגבירי העיר וינא \ ובתוכם נשיא העדה האלוף הראש והקצין ר' ישראל \ פרענקיל באו לבקרו. אך הוא לא ידע ולא הכירם, \ כי הי[ה] בטירוף הדעת. ויהי באמרם אליו: שבת \ היום לד', התפלל תפלת שחרית, מנחה ומעריב, הכל \ יחד. אמנם דילג קורא ושותק ולא התחיל במקום שפסק, \ כי יפתח וכי יקרא פעם בדילוג ופעם קורא אחר \ קורא. אחרי העת אכילה חזרו הלומדים ויבאו \ איש איש ממקומו ויעמדו על משמרתם אצל החולה. \ ולמדו משניות והתפללו תפלת חולים ואמרו מזמורי \ תהלים. לעת מנחת ערב ביום השבת באו \ הרופאים ויתאספו יחד בעצה, כי כן יבאו פעמים \ בכל יום. ובצאתם אמרו להעומדים סביב לו, שישגיחו, \ כי קרב קיצו והגיע עת פקודתו – עוד מעט ואיננו.

Fol. 12v

בזמן תפלת מנחה התחיל החולה לדבר בלחש \ והמשמשים הטו אוזן, לשמוע מה ידבר וישמיעו. \ והנה תחנונים ידבר, כאלו הוא נצב לדין ומבקש \ על נפשו. ויקרא לאביו המנוח ויאמר: אבי אבי. \ ויתר הדברים, אשר דיבר, לא נשמעו, רק שפתיו \ נעות וקולו לא ישמע. אחרי כן קרא גם לדודו, \ הרב המפורסם, הגאון רבי שמחה הכהן פאפרש. \ ואמר בזה הלשון: מה הרב רוצה? מה עשיתי לו \ כל ימי חיי? ואחרי כן דיבר עם כמה אנשים, \ אשר קצתן כבר מתו וקצתם עודם בחיים. ויבקש \ מחילה מהם. ובאמת טרם נפל למשכב, הי[ה] לו \ ריב ומדון[313] עם האנשים האלה. ויהי כאשר שמעו \ אנשי ביתו בדברים האלה וימהרו ויגידו באזני \ הגבירה היקרה, מרת פרומטיל. ותשלח מלאכים \ אל האנשים, אשר הם חיים ולהמתים שלחה על

Fol. 13r

קברם, לבקש מהם מחילה לבעלה. וכמו כן שלחה אל \ האלמנות אנשים, אשר מתו, לרצותן ברצוי דברים \ וברצוי כסף, עד נתפייסו ומחלו לר' יוסף יצחק. \ בליל מוצאי שבת, אור ליום הראשון, יוד אדר,[314] באו \ הרופאים ולא הכיר אותם, כי כהתה עינו.[315] ויוצאו \ מגידיו דם פעם שביעית ויוסיפו על המשקל הראשון, \ כי לקחו כעת משקל ח"י אונצין ועשו לו עוד נפיחות \ ארס הצרעה על העורף. והחולה צעק: אל \ תשפכו דם חנם, הלא אנוכי איש חזק? אין לי שום \ חולי ומכאוב. וישפטו הרופאים משפט מות \ ויאמרו אל העומדים ממעל לו, שאל יעלימו עיניהם \ ממנו,

[309] Ž 90,17.
[310] Ž 91,16. Verše jsou součástí *Kriat Šma al ha-mita* mezi jeho první a druhou částí.
[311] Oddíl počínající veršem Dt 25,17.
[312] Ez 27,31 aj.
[313] Hab 1,3.
[314] 24. února 1771.
[315] Dt 34,7.

כי תוך שעות אחדים הרוח תשוב אל \ אלקים. והלומדי תורה עמדו על משמרתם \ ולמדו משניות עד חצות לילה ואז התחילו לומר \ תהלים ותפלת חולים. והחולה נטרף דעתו

Fol. 13v

מאד ונתאזר בגבורה יתירה. ושאג כארי וכלביא. \ אחר איזה שעות נח מזעפו והתחיל לומר סומך ד' \ לכל הנופלים,[316] כל המזמור, עד ואנחנו נברך וכו'.[317] \ אחרי כן התחיל להתפלל תפלת שמונה עשרה, \ אמנם לא שמר סדר הברכות. וכאשר כלה לדבר \ והסופר שלו, הוא ר' מורי ייטלש, עומד עליו ויאמר \ אליו, שיקרא קריאת שמע. ויען החולה ואמר: כן. \ ויקראו לפניו כל הדברים, אשר קרא ושנה בליל \ שבת וביום השבת. והוא אומר בשפה רפה, בלי \ נשמע קולו. לאור הבוקר יוד אדר[318] הלכו הלומדי \ תורה לבית התפילה ויתפללו שם שחרית. \ ובכלות התפילה התפללו תפילת חולים והלכו \ לבית הקברות ויתפללו גם שם ובקשו מחילה \ מהאנשים מתים, אשר שמעו מפי ר' יוסף יצחק,

[Fol. 14 ve foliaci omylem vynecháno, text je kompletní.]

Fol. 15r

אשר הוא מבקש מחילה מהם, כנזכר למעלה. ואחרי \ כן חזרו על משמרתם לבית החולה. והרופאי[ם], \ כאשר באו, אמרו, כי לא יחי[ה] עוד, על פי דרך הטבע, \ אם לא מן השמים ירחמו ויתנו לו שנות חיים. \ אז ענה החולה ואמר בקול נמוך ובחלישת כח \ מאד, בזה הלשון: תשועת ד' כהרף עין[319] \ וכחו הי[ה] הלוך וחסור עד שעה העשירית. אז \ התאספו הרופאים יחד בעצה כמשפטם. \ ואמרו, כי עוד שעה קטנה יגיע וימת. \
בעת ההיא התאספו שם כל בני החבורה גומלי \ חסדי[ם] וכל האנשים הדרים בבית הזה, \ אנשי אמת, יראי ד'. ובתוכם נשיא העדה, ר' ישראל \ פרענקיל ור' מאיר לבנא והרבנים לומדי תורה \ על משמרתם. בשעה אחד עשר ראו העומדי[ם] \ ממעל לו, כי הנה אספו כחותיו עד מאד וחוש \ הראות כבר סר ממנו ולא ראה איש זה שלושת

Fol. 15v

ימים. וכמו כן חדל לשמוע וגם כח הדיבור נפסק. \ רק שפתיו תמו נעות בלי הפסק, אבל לא נשמע דיבור \ כלל. גלל הדבר הזה חשבו העומדים סביב לו, \ שהוא עת יציאת נשמתו. והתחלו לסבב מטתו \ מסביב ואמרו פסוקים מתורה, נביאים וכתובים, \ הלא המה כתובים על ספר מעבר יבק.[320] ואמרו \ תפלתו ר' נחוניא בן הקנה כמה פעמים, כמו \ שנהגו בשעת יציאת נשמה. ולקחו מעט \ מרק של תרנגולים ונתנו אל תוך פיו וכבר \ נסתם בית הבליעה סגור ומסוגר ויצא המרק \ מפיו לחוץ מכל צד. אז התחילו בספר זכרון \ אהרן,[321] בדבר האמור שם, לומר בעת יציאת \ נשמה,

[316] Ž 145.
[317] Ž 115,18. וַאֲנַחְנוּ נְבָרֵךְ יָהּ מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם הַלְלוּ־יָהּ׃. *Avšak my budeme Hospodinu dobrořečit nyní i navěky. Haleluja.*
[318] 24. února 1771.
[319] Součást modliteb *Tikunim*. Ve smyslu „spása Hospodinova přijde v mžiku (mrknutím oka)“.
[320] *Maavar Jabok*, raně moderní dílo původem z prostředí italských Židů, které se věnuje fenoménu „správného umírání“. Viz studie.
[321] *Zichron Aharon*, podobně jako v pozn.č. 320 výše, raně moderní dílo o způsobu „správného umírání“. Viz studie.

עד אשר ראו שינוי גדול. ענו ואמרו: ברוך \ שמו חי וקים וכו', המלאך וכו', יחוד השם עד \ לך כי שלחך ד'. ואז נדמה להם שכבר יצאה

Fol. 16r

נשמתו. ולקחו נוצה של תרנגולת לשים על חוטמו, למען דעת \ האם עוד רוח חיים באפיו. והוא פתח את פיו \ ונתעטש פעמים בזה אחר זה. ואז אחד ממשמשיו – \ ושמו ר' בער – לקח מעט מרק ונתן לתוך פיו. ונכנס \ למעיו וכאשר ראו, כי נפתח הסתום, נתנו לו עוד \ מרק. אמנם עודנו מונח כאבן דומם, אין רואה \ ובטלו כל חושיו, באין מרגיש כלל. והי[ה] גוסס שתי שעות. \ אחר זה נפתחו שערי רחמים ממרום וחזר חוש הראי[ה] \ וחוש השמע וכמו כן חוש הדיבור. והתחיל ר' יוסף יצחק \ לדבר בקול גדול, הולך וחזק מאז כל היום, אבל בלא \ דעת ידבר, כי מטורף הי[ה]. בשעה רביעית \ אחר חצות חזרו הרופאים ובאו לידע, מה נעשה בו, \ האם הוא חי. המה ראו כן תמהו איש אל אחיו \ ויאמרו עוד רב יוסף חי,[322] אבל עודנו עומד על \ שפת הבור. ויאמר איש אל אחיו: הנראה טבע חזקה

Fol. 16v

כזה או הנראה חולי קשה כמוהו. ויהי[ה] בראות היקרה, \ הגבירה מרת פרומטיל, כי נפתחו שערי רחמים לאישה, \ הרביתה לחלק צדקות רבות מאד ומלבד אשר נתנה \ מהון בעלה ביד הגדולה, הפרישה עוד מהונה \ המיוחד לה סך שלוש מאות וארבע וששים זהובים, \ כמנין שם אישה יוסף יצחק. ותתן דמי הפדיון \ אל יד הגביר האלוף ר' ישראל פרענקיל בוינא \ ותבקש אותו, שיכתוב לאשתו הגבירה מרת לאה \ לפראג, שהיא תמסור סך ההוא ליד הגאון רבי \ יחזקאל לנדא, אב בית דין שמה, שהוא יחלוק את \ מעות זה לעניים וללומדי תורה, שיתפללו בעד \ אישה וירבה תחנונים. גם קיבלה על עצמה \ לעשות הנחה לאיש ידוע, אשר חייב לבעלה, להניח \ לו מקצת החוב. עוד קיבלה על עצמה בהרחיב \ ד' לה ממיצר הזה וישלח רפואה שלימה לאישה ר' יוסף

Fol.17r

יצחק וישמרהו ויחייהו ויסעדנו על ערש דוי,[323] עד יקום \ ויתהלך בחוץ, אז תעשה פדיונים לבעלה ומתונת \ לאביונים ונר של שעוה גדול כקומת אישה לבית \ הכנסת קלויז, אשר בפראג. כאלה תעשה מדי שנה \ בשנה בעשירי לחודש אדר, יום הנהפך מאבל \ ליום טוב, מיגון לשמחה,[324] מאפילה לאורה. היום חזח \ יהי[ה] יום משתה ושמחה[325] בכל שנה ושנה והרבני[ם] \ לומדי תורה עודם מדברים בתפילה ותחנונים. \

בלילה ההוא, אור ליום השני, אחד עשר יום לחדש \ אדר,[326] באו מפראג לוינא התורני ר' וולאף \ הלוי, חתן אחותו של ר' יוסף יצחק הכהן פאפרש, \ עם אשתו נעלא, בת אחותו של ר' יוסף יצחק, עם \ בנם, הילד חיים משה. ומצאו את החולה בטירוף \ ולא הכיר אותם. לא ראה ולא ידע מי ומי הבאים. \ וכל הלילה שאג ככפיר בקול גדול והוא בלא \ דעת ידבר, כי הי[ה] דעתו מטורפת. קרוב לאור

[322] Podle Gn 45,3.
[323] Ž 41,4.
[324] Est 9,22.
[325] Est 9,22.
[326] 25. února 1771.

Fol. 17v

היום הי[ה] קצת הרוחה ונח מזעפי[ם]. ויבואו הרופאים \ ויאמרו: עודנו עומד בשערי מות. ביום ההוא, קודם \ חצות היום, הי[ה] הלוך וחסור, עד אספו כל כוחותיו. \ והי[ה] מוטל כמעט במעמד הגרוע, שהי[ה] תמול, עשרה \ לחודש אדר. לעת מנחת ערב חזר אליו חוש \ הראות רגע אחד והכיר קצת העומדים ממולו. \ וכהרף עין פסק ותכהין עיני יצחק כמקדם ודעתו \ נטרפה כתמול שלושים. \

תחלת ליל שלישי, שנים עשר לחודש אדר,[327] והגאון \ רבי יחזקאל הלוי עומד בביתו ומתפלל תפלת \ ערבית עם האנשים המתאספי[ם] להתפלל תמיד בבית \ הגאון מעריב בזמנו. והנה בן אחותו של ר' \ יוסף יצחק, הוא ר' יעקב ליבנא, בא ובידו \ מכתב. ויחרד הרב מאד ולא רצה להפסיק, \ עד גמרו תפלת שמונה עשרה. וימהר ויקח האגרת מיד

Fol. 18r

ר' יעקב ויפתחהו וירא והנה ר' יוסף יצחק נתון \ בוינא בצרה גדולה. והמכתב ההוא נכתב \ יום הראשון, עשרה לחודש אדר.[328] ויצר להרב מאד \ בצרת אוהבו. עודנו מדבר ויבא אחד ובידו \ סך שלוש מאות ארבעה וששים זהובים, הנשלחים \ מהגבירה, אשת הגביר האלוף הקציו ר' ישראל \ פרענקיל, ליד הגאון אב בית דין, שיחלקם לעניים \ ולומדי תורה, אשר נדבה היקרה מרת פרומטיל, \ כנזכר למעלה. ויצו הרב ויפתחו דלתות \ העזרות ופתחו כל תשעה הבתי כנסיות הגדולי[ם], \ גם אסף כל תינוקת של בית רבם, אשר בבית \ המדרש ועמהם כל המלמדים שלהם. ובכל בית \ הכנסת אסף לומדי תורה ויקראו אל ד' בחזקה. \

בלילה ההוא נדדה שנת רוב העניים ובני \ תורה, אשר בפראג, כי כן צוה \ עליהם הגאון רבי יחזקאל. ונאספו עדרים

Fol. 18v

עדרים בכל בית הכנסת חבורות בני תורה \ ועניים ויתפללו אל ד' בקול גדול בבכי יבואו \ ובתחונים ידברו תפלת חולים עבור רבי \ יוסף יצחק הכהן. וחילק הרב הרבה מסך \ זה בלילה ההוא. למחרתו, ביום השלישי, אחר \ תפלת שחרית וישלח הרב עוד לאסוף אנשים \ לומדי תורה וישלח אותם להתפלל על בית \ העולם, אשר בתוך העיר וגם על בית עולם \ אשר לפני שער העיר[329] שלח להתפלל, כי שמה \ קברו את אם החולה. בו ביום הגיע \ ליד הראש בית דין הרב ר' ליב קאסוויץ גם \ כן מעות, אשר שלחה הגבירה מרת פרומטיל, \ לחלקם לעניים ולומדי[ם]. ויעש כן ויצו להתפלל \ כנזכר. והרב רבי יחזקאל שלח מנות, מתנות \ יפות ללומדי תורה ואביונים ההגונים, איש איש

Fol. 19r

לביתו. ויתר דלת העם רבים המה בפראג, עניים \ התובעים חלקם בפה, לכן צוה הגאון רבי יחזקאל \ ויעבירו קול במחנה העברים ביום הרביעי, תענית \ אסתר, ויקרא ברחוב העיר, לאמור: כל הפושט יד, \ נותנים לו בחצות היום בחצר הגדולה, שהוא \ חצר המרחץ של קהל, שמה יבאו. ויעשו כן ויתאספו \ שם יותר מחמש מאות עניים. והגאון

[327] 26. února 1771.
[328] 24. února 1771.
[329] Novější židovský hřbitov byl otevřen vně tehdejších hradeb na dnešním Žižkově od roku 1680.

רבי יחזקאל \ בעצמו בא שמה ויחלק להם בידו שני פ"ג לכל אחד \ ואחד. ובכל יום ויום אסף הרב רבי יחזקאל \ עניים חבורות חבורות, להתפלל ולבקש רחמים על \ רבי יוסף יצחק הכהן, עד בא עת בשורה מוינא. \
אור ליום השלישי, שנים עשר לחודש אדר,[330] בחצות \ הלילה, נפלה תרדמה על החולה ר' יוסף יצחק \ וישן שינת קבע, עד אור הבוקר. וכמו השחר עלה \ ותעל שועת[331] רבים, אשר עמדו בעת ההיא בבכי \ ותפלה בפראג וישע ד' אל תפלתם.
בעת ההיא

Fol. 19v

הקיף החולה ר' יוסף יצחק הכהן והנה חזר חוש \ הראות. וירא את בן אחותו, ר' וואלף מאשלש, ויען, \ כי בת אחותו נתגדלה על ברכיו ותהי לו לבת, קורא \ אותה בת, ולאישה יקרא חתני. ויכר את ר' וואלף \ הנזכר ויאמר: האתה זה חתני? ויאמר: אני. ויתן החולה \ את קולו בבכי ויבך עליו בכי גדול. תוך זמן \ מועט ועיני יצחק קבדו ותבא בת אחותו, מרת \ געלא ותעמוד לפניו ולא הכירה. \
בחצי היום גבר החולי בראש ותבער האש מאד \ מאד. אז קראו להרופא ר' מנחם מאצראטו. \ ויהי כאשר בא וראה כל הרפואות, אשר נתנו לו עד \ עתה. ויישרו בעיניו מקצתם ואת מקצתם העביר. וגם \ הוא נתן לו תרופות ורפואות. ונתן לו לשלשל וילך \ לדרכו. ואחד ממשמשיו – ושמו ר' בער – לא רצה ליתן לו \ כוס הסמנים, אשר רשם הרופא ר' מנחם מאצראטו. ויאמר: \ אנסה ואתן לחצאין. ויתן לו החצי והדבר עשה פעולה

Fol. 20r

טובה. אור ליום ד', יג אדר,[332] בא הרופא הנזכר וימצא את \ החולה על דרך החיים. וכאשר ראה השלשול - כלו ארסי יצא \ ממנו, אמר: יפה עשה השמש, בתתו רק חצי המדה. ויאמר גברו \ רחמי ד' ויש תקוה לר' יוסף יצחק, שיקום מחליו. בליל ההוא, \ אחר חצי הלילה, חטפתו שינה וישן בטוב ובנחת עד למחר. \ בתענית אסתר ויקץ וירא את כל העומדים עליו ויכירם. \ אחר חצות היום בא עוד הרופא ר' מנחם מאצראטא \ וירא, כי טוב הוא. ויאמר חי[ה] יחי[ה][333] בעזרת הבורא יתברך. \ אמנם עדיין הי[ה] החום גדול והחולי הי[ה] כבד מאד. \
ליל פורים ממש נהפך והי[ה] לאיש אחר[334] וברי[ה] חדשה והי[ה] \ ביום ההוא נגד היום שלפניו תחית המתים ממש. \ וכיתרון האור מן החושך,[335] כן הי[ה] מותר היום מתמול. והי[ה] \ ר' יוסף יצחק הכהן כבחי[ה] חדשה ממש וכל רואיו היום \ גם תמול שלשום, המה ראו מעשה ד' ונפלאותיו – ממית ומחי[ה], \ בערב ילין בכי ולבוקר רינה.[336] ומאז הי[ה] ר' יוסף יצחק \ הכהן פאפרש הולך וחזק וירפאהו ד' ויקימיהו. ויחי \ ויקם על רגליו ויתן שבח לד' ונתן אל לבו לעבדו כל \ (כל) ימי היותו על אדמתו.

[330] 26. února 1771.
[331] 1 S 5,12.
[332] 13. adaru (27. února 1771), Půst Esteřin.
[333] Ez 18,10 aj.
[334] 1 S 10,6.
[335] Kaz 2,13.
[336] Ž 30,6.

Fol. 20v[337]

כתבנו זכרון בספר, דברי הימים נסים גדולי[ם]

ועצומים שנעשו לר' יוסף יצחק הכהן פאפר.

למען ירבה לספר. עזוז ד'[338] ונפלאומיו,

אשר בריתו ממנו לא הפר. ונשלמה

פרים שפתותיו[339] ותטיב לד' משור פר.[340]

יתברכו מפי עליון[341] הוא וזוגותו

היקרה, הגבירה הצנועה, מ[רת]

פרומיטל. יזכו לראות

זרע הנותן אמרי

שפר. יאריכו

ימים ושנים

מאה

ועשרי[ם]

במספר. ואז בשיבה טובה ישובו אל עפר. ינוחו על משכבותם עד יקוצו רבים מישיני עפר.[342] אז יעמדו לקץ

הימין,[343] לגורל הצדיקי[ם][344] עם כל הכתוב לחיים בספר. אמן ואמן.

נכתב פה ק"ק פראג במש"ק[345] אור ליום הראשון, אחד ועשרים יום לחדש שבט[346], שנת ויעש משתה גדול ביום

גמ"ל את יצמק לפ"ק.[347]

Fol. 21r vacat

[337] Fol. 20v je psáno ozdobným způsobem. Písař zvolil jiný typ písma než u předcházejícího textu, tzv. rabínské písmo (Raši písmo).
[338] Podle Ž 24,8.
[339] Oz 14,3.
[340] Podle Ž 69,32.
[341] Viz Pl 3,38.
[342] Da 12,12.
[343] Da 12,13.
[344] Ž 125,3.
[345] במוצאי שבת קודש. Sobota (šabat) večer, po setmění.
[346] 21. švat.
[347] 26. ledna 1772.

Fol. 21v[348]

למען דעת וויא הקצין הנגיד ר' יצחק כץ פאפרש וזוגתו, הגבירה \ היקרה מרת פרומטיל, תי[חיה]', זיך צו פר האלטין האבין פר \ מעג הקבלות אשר קבלו על נפשם כמבואר בדברי הימים אלו, \ טואי איין קורץ גיפאסטין אויש צוג מאכין ממה שנדבו לבם. \ והיות יוד אדר הוא היום אשר נהפך להם מאפילה לאורה, \ יום אשר אמרה היקרה הצנועה מרת פרומיטל, תי[חיה]': "אם יהי[ה] ד' \ עמדי וכו'", וויא עש בדף י"ז אויש פיהרליך צו זעהן איזט, \ אשר קיבלה על נפשה לעשות אותו יום שמחה ומשלוח מתנות \ לאביונים, לכן ארשום תחלה סדר היום מדי שנה בשנה \ כדת מה לעשות[349] בהגיע תור הזה ולא יעבור כתיב: \ תשעה לחודש אדר זאל מען מעסטין מדת קומו של הקצין ר' יוסף \ יצחק פאפרש וכמדתו זאל גימאכט ווערין איין וואקס ליכט. \ דיזש זאל בבית הכנסת קלויז בעת תפילת ערבית אן \ גיצונדין ווערין ומאז זאל הנר הזה ברענן לפני העמוד \ ערב ובוקר בכל יום תמיד בעת התפלה ובין זמן תפלה \ לתפלה זאל מען עש אויז לעשין. \

בלילה אור ליום יוד אדר זאל הקצין הנ"ל לאזין מאסף זיין \ בתוך ביתו לומדי תורה וועלכי שם כל הלילה לערנין \ זאלין אונד צו וואהר בזה הסדר: עד חצות לילה

Fol. 22r

זאלין זיא משניות לומד זיין ואחרי כן יעשו תיקון חצות ואז \ יאמרו תהלים עד אור היום. \

אחר תפלת שחרית זאל מען מאכיל פדיון נפש הקצין ר' \ יוסף יצחק הכהן ויופרש מהונו כמספר יוסף יצחק אשר \ עולה דרייא הונדרט זעכטציג פיר[350]. וסך זה זאל \ ללומדי תורה אויז גטיילט ווערין וכמו כן זאל ממעות \ זה בצאהלט ווערין הלומדים וועלכי בלילה הזה בבית \ הקצין גיוואכט האבין. \

וזאת לדעת דז בשנת העיבור דיזש אללש באדר \ ראשון צו פר אן שטעלין איזט כי זריזין מקדימין. \ איברגנש קאן הקצין הנגיד ר' יוסף יצחק פאפרש וזוגתו, \ הצנועה היקרה מרת פרומיטיל, תחי[ה], זיך משמח זיין בזה \ היום אשר עשה ד' להם נפלאות ונהפך עליהם מאבל \ ליום טוב. הודו לד' כי טוב והוא ימלא משאלתיכם לטוב \ ותהיו כגן רטוב, בל יחסר לכם קורטוב עד ביאת \ מבשר טוב.[351] אמן.

Fol. 22v vacat

[348] Následující části jsou psány směsicí hebrejštiny a jidiš. Jedná se o shrnutí předcházejícího, hebrejsky psaného, textu.
[349] Tato část je v rukopisu z neznámého důvodu dvakrát podtržena.
[350] Pražský groš.
[351] Iz 52,7.

5.1 Zkratky

במש"ק	במוצאי שבת קודש
ד'	יהוה (nahrazuje Tetragram)
ה"ה	הלא הוא
הקב"ה	הקדוש ברוך הוא
הר"ר	הרב רבי
וכו'	וכולי
ח"ו	חס וחלילה, חס ושלום
יצ"ו	ישמרהו צורו ויחיהו
כ"ץ	כהן צדק (následně příjmení Katz)
לב"ע	לבריאת עולם
פ"ג	פראג גרוש
ק"ק	קהילה קדושה
ר'	רב, רבי (reb, rabi, označení před jménem ve smyslu „pan“)
ר"י	ראש ישיבה

ZÁVĚR

Předkládaná práce si kladla za cíl analýzu dosud nezpracovaného rukopisu obsahujícího vyprávění názvem *Divrej ha-jamim šel Josef Jicchak Poppers mi-Prag*. Stěžejní části výzkumu tkví v edici rukopisu s náležitým poznámkovým aparátem a analýze obsahu vyprávění.

Výzkum se dále pokusil zasadit obsah vyprávění do literárního, společenského a dějinného kontextu. Konkrétní žánrové zařazení se ukázalo jako komplikované, přesto můžeme dílo z větší části řadit do kategorie židovských rodinných svitků. Částečně jsem přiblížil postavy, které figurují ve vyprávění, přičemž největší pozornost přirozeně dostal hlavní hrdina příběhu Josef Jicchak Poppers a zvláštní oddíl byl věnován vrchnímu pražskému rabínovi Ezechielu Landauovi. Landau sice nebyl podle vyprávění u Popperse fyzicky přítomen, přesto se významným způsobem zasadil o pomoc. Pro Popperse představoval Landau důležitou osobu, snad přímo přítele. Z vyprávění vyplývá, že minimálně vzdělanější část pražských Židů důvěrně znala posvátné texty včetně umrlčí literatury, v našem případě italské provenience, *Maavar Jabok* a *Zichron Aharon*.

Dále jsem v práci přiblížil úroveň lékařské péče ve zkoumané době. Nahlédl jsem, s důrazem na židovské lékaře, do systému lékařského vzdělávání v českých zemích a habsburské monarchii v předvečer josefinských reforem lékařského vzdělávání v 80. letech 18. století. Rovněž jsem nastínil problematiku stanovení retrospektivní diagnózy, která se v případě identifikace potíží protagonisty našeho vyprávění ukázala jako problematická, ba přímo nemožná.

Samotné důvody sepsání vyprávění *Divrej ha-jamim* můžeme vnímat z více úhlů pohledu. Dílo není pouhou připomínkou zázračné události, ale i demonstrací pozice protagonisty v rámci společenské struktury pražských Židů.

Jednotlivé postavy a rodiny ve vyprávění by jistě zasloužily bližší pozornost. Samotný život a dílo Josefa Jicchaka Popperse by mohl být předmětem dalšího výzkumu. Značná část jeho životních osudů je stále zahalena tajemstvím. Z fragmentů, které máme k dispozici, a pomocí kterých se nám podařilo vytvořit trochu širší obraz Poppersova života, můžeme Popperse právem považovat za barvitou a kosmopolitní osobnost, která patřila mezi ekonomickou a politickou elitu tehdejší pražské židovské komunity.

Vzájemné vazby a vztahy význačných pražských židovských rodin ve zkoumané době, formovány např. rozdílným vztahem k autoritě Ezechiela Landaua, rovněž stojí za pozornost. Potenciální budoucí směr bádání by se mohl zaměřit i na vzájemné vztahy a vnímání vídeňských a pražských Židů. Zároveň historie rukopisu samotného, zejména kdo a za jakým

účelem jej během posledních staletí vlastnil, by jistě mohla být zajímavým tématem pro výzkum.

Vyprávění *Divrej ha-jamim* můžeme v dnešní době chápat nejen jako zajímavou literární památku na váženého člena pražské židovské obce, ale také jako specifický vhled do fungování a myšlenkového světa komunity pražských Židů před rozšířením židovského osvícenství. Závěrem dodejme, že texty typu vyprávění *Divrej ha-jamim* spoluvytváří malou část mozaiky života Židů v Praze v druhé polovině 18. století a jistě stojí za pozornost moderních badatelů.

Seznam použité literatury a pramenů

Prameny

Babylonský talmud. Dostupné z: https://www.sefaria.org/texts/Talmud. *Poslední přístup 20. 1. 2023.*

Divrej ha-jamim šel Josef Jicchak Poppers mi-Prag. National Library of Israel - Central Archives for the History of the Jewish People, Jerusalem. Název sbírky: Isaac Israel Wallach, soubor č. 14, NLI 990034225350205171. Dostupné z https://www.nli.org.il/he/manuscripts/NNL_ALEPH990034225350205171/NLI#$FL13403160. *Poslední přístup 23. 3. 2023*.

Ganzfried, Šlomo, *Kicur Šulchan aruch*: *Svazek I.*, přeložila Miriam Havelková. Mšeno: Agadah. 2011.

Grimm, Jacob; Grimm, Wilhelm, *Deutsches Wörterbuch* (2023). Dostupné z https://woerterbuchnetz.de/?sigle=DWB#2). *Poslední přístup 23. 3. 2023*.

Hebrejská bible (Tanach). Dostupné z https://www.sefaria.org/texts/Tanakh. *Poslední přístup 23.3.2023*.

Hock, Simon, et al., *Die Familiens Prag: Epitaphien Des Alten Jüdischen Friedhofs In Prag*, Bratislava: Adolf Alcalay. 1892.

Mišna. Dostupné z: https://www.sefaria.org/texts/Mishnah. *Poslední přístup 20.1.2023*.

Sidur nusach Aškenaz (The Koren Shalem Siddur – Nusah Ashkenaz, The Lobel Edition). Komentáře Jonathan Sacks. Jeruzalém: Koren Publishers. 2019.

Turniansky, Chava (ed. et transl.), *Glikl: Zichronot 1691–1719*. Jeruzalém: Merkaz Zalman Šazar, 2006.

Židovská kniha bílá 1764–1767 (Liber judeorum albus 27). Archiv hlavního města Prahy. Sbírka rukopisů. Inventární číslo: 4840. Digitální kopie vytvořena 17. 8. 2012. Dostupné z http://katalog.ahmp.cz/pragapublica/permalink?xid=E1BD2B0BB72711DF820F00166F1163D4. *Poslední přístup 12. 1. 2023.*

Sekundární literatura

Beider, Alexander, *A Dictionary of Ashkenazic Given Names: Their Origins, Structure, Pronunciation, and Migration*, Bergenfield: Avotaynu, 2001.

Black, Jeremy, *Evropa osmnáctého století*, přeložili Ladislav Dlabal, Martin Hořák, Michaela Ponocná, Monika Vosková. Praha: Vyšehrad. 2003.

Bar-Levav, Avriel, „היהודי הטקסי של המיתה בראשית העת החדשה“, *זמנים: רבעון להיסטוריה*, (73), s.71–78 2000–2001.

Bar-Levav, Avriel, „Games of Death in Jewish Books for the Sick and the Dying“, *Kabbalah* 5 (2000), s. 11–34.

Boháč, Jaromír, *Deset obrazů z dějin Chebského muzea*, Cheb: Muzeum Cheb ve spolupráci se Společností Aloise Johna. 2003.

Cermanová, Iveta, „Anti-Jewish Violence in Prague 1744, through Contemporary Eyes: The Testimony of Joseph Kirschner Shohet“, *Judaica Bohemiae* 52 (2017), č. 1, s. 5–46.

Cermanová, Iveta, „Protižidovské násilnosti v Praze za válek o rakouské dědictví ve světle dobových svědectví“ in Fejtová, Olga et al. *Města dobývaná, dobytá a okupovaná: Kontexty a důsledky neúspěšné obrany měst od středověku do 20. století*, Praha: Archiv hlavního města Prahy, 2022, s. 113-134.

Collins, Kenneth, „Jewish Medical Students and Graduates at the Universities of Padua and Leiden: 1617–1740“, *Rambam Maimonides Medical Journal* 4 (2013), č.1, s. 1–8.

Čapková, Kateřina; Kieval, Hillel et al., *Židé v českých zemích: Společná cesta dějinami*, Praha: Lidové noviny. 2022.

Čech, Pavel; Sládek, Pavel, „Transliterace a transkripce hebrejštiny: základní problémy a návrhy jejich řešení“, *Listy filologické* 132 (2009), č. 3–4, s. 305–339. Dostupné z: http://www.jstor.org/stable/23468635. *Poslední přístup 5. 2. 2023*.

Davis, Joseph, *Jom Tov Lipmann Heller (1578–1654). Portrét rabína*, přeložil Pavel Sládek. Praha: Sefer. 2011.

Deutsch, Gotthard et al., „Jeiteles“ in *Jewish Encyclopedia: The Unedited full-text of the 1906 Jewish Encycklopedia (2002–2021)*. Dostupné z https://jewishencyclopedia.com/articles/8573-jeiteles-jeitteles#anchor4. *Poslední přístup 3. 12. 2022.*

Dülmen, Richard van, *Kultura a každodenní život v raném novověku, III. díl: Náboženství, magie, osvícenství*, přeložil Pavel Himl. Praha: Argo. 2007.

Efron, John, *Medicine and the German Jews – A History*. Binghamton: Yale University Press. 2001.

Flatto, Sharon. *Kabbalistic Culture of Eighteenth-Century Prague: Ezekiel Landau (the Noda Biyehudah) and His Contemporaries*. Liverpool: The Littman Library of Jewish Civilization (Liverpool University Press). 2015.

Flatto, Sharon. „Landau, Yehezkel ben Yehudah“, in *YIVO Encyclopedia of Jews in Eastern Europe (2011)*.
Dostupné z https://yivoencyclopedia.org/article.aspx/landau_yehezkel_ben_yehudah. *Poslední přístup 9. 2. 2022.*

Goldberg, Sylvie-Anne *Crossing the Jabbok: Illness and Death in Askenazi Judaism in Sixteenth - through Nineteenth-Century Prague*. Přeložila Carol Cosmanová. Berkeley: University of California Press. 1997.

Greenblattová, Rachel L., *„Aby vyprávěli svým dětem“: Paměť židovské obce v raně novověké Praze*, přeložil Pavel Sládek. Praha: Academia. 2016.

Harel, Rút, *Život Židů v Čechách a na Moravě v 18. století na základě informací z responsí vrchního zemského rabína Ezechiela Landaua*, Praha, 2011. Disertační práce. Univerzita Karlova v Praze. Husitská teologická fakulta. Vedoucí práce doc. PhDr. Bedřich Nosek, CSc.

Chajes, Jeffrey Howard, *Between Worlds – Dybbuks, Exorcists, and Early Modern Judaism*, Philadelphia: University of Pennsylvania Press. 2003.

Isaacs, Ronald, *Every Person's Guide to Death and Dying in the Jewish Tradition*, Lanham: Jason Aronson Inc Publishers. 1999.

Jakobovits, Tobias, „Die Judenabzeichen in Böhmen“ in *Jahrbuch Der Gesselschaft Für Geschichte Der Juden In Der Československen Republik* 3 (1931), s. 145–184.

Kahana, Maoz, *תרנגולת בלי לב: דת ומדע בכתיבה במאה השמונה-עשרה*, Jeruzalém: Mosad Bialik. 2021.

Kestenberg-Gladstein, Ruth, *Neure Geschichte der Juden in den böhmischen Ländern: Erster Teil – Das Zeitalter der Aufklärung 1780–1830*, Tübingen: J.C.B. Mohr (Paul Sibeck). 1969.

Krauss, Samuel, *Geschichte der Juedische Aertzte vom fruehesten Mittelalter bis zum Gleichberechtigung*, Vídeň: Verlag Der A.S. Bettelheim. 1930.

Lhotová, Žaneta, *Koncept dybuka v raně novověké aškenázské židovské kultuře: Popis exorcismu v Mikulově (1696)*, Praha, 2017. Bakalářská práce. Univerzita Karlova. Filozofická fakulta. Ústav Blízkého východu a Afriky. Doc. PhDr. Pavel Sládek, Ph.D.

Lieben, Salomon, Hugo, „Megillath Samuel“ in *Jahrbuch Der Gesselschaft Für Geschichte Der Juden In Der Česchoslovakischen Republik:IX. Jahrgang* 9 (1938), s. 307–342.

McCagg, William O., *A History of Habsburg Jews, 1670–1918*, Bloomington: Indiana University Press. 1992.

Moseley, Marcus, *Being For Myself Alone: Origins Of Jewish Autobiography*, Stanford: Stanford University Press. 2005.

Olney, James et al., *Autobiography: Essays Historical and Critical*, Princeton: Princeton University Press. 1980.

Patai, Raphael et al., *Encyclopedia of Jewish Folklore and Traditions*, New York: M. E. Sharpe. 2013.

Pěkný, Tomáš, *Historie Židů v Čechách a na Moravě*, Praha: Sefer. 2001.

Polakovič, Daniel, „Documentation of the Old Jewish Cemetery in Prague“, *Judaica Bohemiae* 43 (2007–2008), s. 167–192.

Porter, Roy, *Dějiny medicíny*, přeložil Jaroslav Hořejší. Praha: Prostor. 2015.

Putík, Alexander; Petrusová, Lucie, *Fase pražských židovských rodin z let 1748–1749 (1751): Edice pramene k návratu z tereziánského vypovězení*, Praha: Židovské Muzeum v Praze. 2012.

Putík, Alexander et al., *Cesta Života: Rabi Jehuda Leva Ben Becalel, kol. 1525–1609*, Praha: Academia; Židovské muzeum v Praze. 2009.

Putík, Alexander, „New Source for the Trial of Lipmann Heller and the Political Conflict in the Prague Jewish Community, 1629–1630: Kurtzer Summarischer Wahrhafter Bericht“, *Judaica Bohemiae* 47 (2012), č. 2, s. 57–97.

Rubinstein, Hilary L. et al., *The Jews in the Modern World: A History since 1750*, London: Hodder Education Publishers. 2002.

Sadek, Vladimír, *Kabala a pražská judaika*, Praha: Malvern. 2018.

Secký, Rudolf, *Staropražské špitály*, Praha: Samostatným nákladem. 1928.

Stanislawski, Michael et al., *Autobiographical Jews: Essays in Jewish Self-Fashioning*, Seattle: University of Washington Press. 2004.

Silber, Michael, „Chorin, Aharon“ in *YIVO Encyclopedia of Jews in Eastern Europe (2011)*. Dostupné z https://yivoencyclopedia.org/article.aspx/Chorin_Aharon. *Poslední přístup 6. 2. 2022.*

Sixtová, Olga et al., *Pinkasim a správa židovských obcí v Českých zemích v raném novověku*, Praha: Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, 2022.

Sládek, Pavel, „Ezekiel Landau (1713–1793) – a Political Rabbi“ in Cerman, Ivo et al. *The Enlightenment in Bohemia: Religion, Morality, and Multiculturalism*, Oxford: Oxford University Press – The Voltaire Foundation, 2011, s. 233–251.

Svobodová, Kateřina, *Chevra kadiša v Praze (židovské pohřební zvyklosti)*, Praha, 2002. Diplomová práce. Univerzita Karlova. Fakulta humanitních studií. Vedoucí práce: PhDr. Jana Doleželová.

Tinková, Daniela, *Zákeřná Mefitis: Zdravotní policie, osvěta a veřejná hygiena v pozdně osvícenských Čechách*, Praha: Argo. 2012.

Trachtenberg, Joshua, *Jewish Magic and Superstition: A Study in Folk Religion*. New York: Behrman's Jewish Book House. 1939.

Vojtíšková, Marie, *Židé v České Lípě*, Česká Lípa: Vydalo město Česká Lípa vlastním nákladem. 1999.

Vondra, Roman, *České země v letech 1705–1792: Doba absolutismu, osvícenství, paruk a třírohých klobouků*, Praha: Libri. 2010.

Žáček, Václav, „Po požáru pražského ghetta r. 1754“, *Ročenka Společnosti pro dějiny Židů v Československé republice*, 6 (1934), s. 157–180.